

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2011:28
ISSN 1654-0247

”Vi får inte skaffa Internet”

En studie av sex unga personer med lindrig utvecklingsstörning och deras informationssvanor samt bibliotekets roll i informationsanskaffningen

EVA BACKLUND
ANNIKA LUNDSTRÖM

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Författaren/Författarna**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: ”Vi får inte skaffa Internet” En studie av sex unga personer med lindrig utvecklingsstörning och deras informationsvanor samt bibliotekets roll i informationsanskaffningen

Engelsk titel: ”We are not allowed to have Internet” A study of six young persons with mild mental disability, their information habits and the library’s part in their search for information

Författare: EVA BACKLUND, ANNIKA LUNDSTRÖM

Kollegium: Kollegium 3

Färdigställt: mars 2011

Handledare: Magnus Torstensson/Lena Waldau

Abstract: The purpose of this study is to investigate information seeking habits among young persons with mild mental disability. We wanted to know how they seek information in everyday life, barriers they experience when seeking information and also if they consider the library to be a source of information.

The theoretical background of this study is based on the works of T. D. Wilson and Michael Buckland. Wilson’s model of information seeking behavior and seeking information was used as a tool analyzing the results from the interviews. Buckland’s six aspects of access to information works as a supplement to Wilson’s theory.

A qualitative method, based on semistructured interviews and literature studies, was applied in our research. Six persons with mild mental disability were interviewed in their home environment.

The results indicate that the respondents often were dependent on others to get access to some information. It seems, a majority of the respondents want access to more information, especially from the Internet, enabling them to seek information on their own without asking for help. They also visit the library to some extent but we found that different kinds of barriers prevent them from getting all the information they want there.

Nyckelord: utvecklingsstörda, informationsvanor, biblioteksanvändning, Internet, T. D. Wilson, Michael Buckland

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställningar	2
1.4 Avgränsningar	2
1.5 Definitioner	2
2. BAKGRUND	4
2.1 Vad är utvecklingsstörning?	4
2.2 Historisk tillbakablick	5
2.3 Normalisering och integrering	6
2.4 LSS (Lagen om stöd och service till vissa grupper med funktionsnedsättning 1993:387)	7
2.5 Bibliotekslagen	8
2.6 Centrum för lättläst, LL-böcker och biblioteksutbudet för utvecklingsstörda	8
2.7 Läsombud och läsombudsverksamhet	9
3. LITTERATURÖVERSIKT	11
3.1 Litteratursökningar	11
3.2 Tidigare forskning och litteratur	11
4. TEORI	15
4.1 T. D. Wilsons modell	15
4.1.1 Person in context och Context of information need	16
4.1.2 Activating mechanism – Stress and coping	16
4.1.3 Intervening variables	17
4.1.4 Activating mechanism – risk/reward theory and social learning theory	18
4.1.5 Information seeking behavior	18
4.1.6 Information processing and use	18
4.2 Barriärer enligt Buckland	18
4.3 Konsekvenser av teorival	19

5. METOD	20
5.1 Förförståelse	20
5.2 Den valda metoden	20
5.3 Urval av respondenter	21
5.4 Vårt intervjuunderlag	21
5.5 Genomförande av intervjuer	21
5.6 Genomförande av intervjuanalys	22
5.7 Forskningsetik	22
5.8 Reflektioner	23
6. RESULTAT	24
6.1 Klas	24
6.2 Moa	25
6.3 Anna	27
6.4 Lisa	28
6.5 Karl	30
6.6 Lars	31
7. ANALYS	33
7.1 Information seeking behavior	33
7.2 Person in context och Context of information need	34
7.3 Activating mechanism – Stress and coping	34
7.4 Intervening variables	34
7.4.1 Psykologiska barriärer	34
7.4.2 Demografiska/ekonomiska barriärer	35
7.4.3 Interpersonella och roll-relaterade barriärer	35
7.4.4 Omgivningsrelaterade/situationsbundna barriärer	37
7.4.5 Barriärer beroende på källans karaktär	37
7.5 Activating mechanism	38
7.6 Bibliotekets roll i informationsanskaffningen	39
8. DISKUSSION OCH SLUTSATSER	41

8.1 Diskussion av undersökningens resultat	41
8.2 Val av teori och metod	44
8.3 Praktiska tillämpningar	45
8.4 Förslag till vidare forskning	45
9. SAMMANFATTNING	46
KÄLLFÖRTECKNING	48
Otryckta källor	48
Tryckta källor	48
BILAGA 1: INTERVJUGUIDE	51
BILAGA 2: BREV TILL RESPONDENTERNA	52

1. Inledning

En av oss har arbetat med lindrigt utvecklingsstörda unga vuxna i över sex år på ett gruppboende. Något som slagit henne under den tiden är att många av de boende där ofta har eller har haft mejlkonton, Facebook-konton och andra intressen för Internet men sällan tillgång till en egen dator med Internetuppkoppling. Vad beror detta på? Bland annat denna fråga har gett upphov till syftet med denna uppsats som vi presenterar nedan.

Många vuxna i Sverige idag har tillgång till egen dator och just Internet kan sägas vara en stor källa för den information som behövs och används i vardagen. Internet används dels till att hålla kontakten och kommunicera med andra människor och dels till vardagliga ärenden som banktjänster, nyhetsläsning och inköp av olika slags varor. Har utvecklingsstörda samma tillgång till Internet och dess tjänster som den övriga befolkningen? Är de ens intresserade av att ha Internet i sina hem? Hur ser denna specifika grupps informationsvanor i vardagen ut?

Vi vill i denna uppsats låta några utvalda personer från gruppen unga med lindrig utvecklingsstörning få möjligheten att formulera hur de tänker kring sin egen informationsanskaffning i vardagen, med ett visst fokus på Internetanvändning, samt hur de upplever bibliotekets verksamhet i samband med detta.

Det finns mycket forskning kring utvecklingsstörda i Sverige men det är nästan alltid skrivet ur ett utifrånperspektiv. Med det menas att forskarna kan försöka att sätta sig in i den utvecklingsstördas situation men inte helt och fullt uppleva hur det faktiskt är att leva med utvecklingsstörning. Det är ofta så kallade experter, personal på gruppboenden och andra som jobbar med utvecklingsstörda, som har uttalat sig i vad som berör de utvecklingsstörda (Färm 1999, s. 78-79). De flesta av de uppsatser och mycket av den forskning som vi hittat under arbetet med uppsatsen är skrivet ur detta utifrånperspektiv. Personal och läsombud på gruppboenden och bibliotekspersonal har tillfrågats om alltifrån bemötande av utvecklingsstörda till deras läsvanor. Vid några tillfällen har utvecklingsstörda själva blivit intervjuade men vi har inte hittat någon forskning där endast de förekommer. Självklart är det oerhört viktigt med forskning som undersöker de personer som spelar roll i utvecklingsstördas liv. Vi vill dock i vår uppsats ge gruppen ifråga en chans att få helt eget utrymme till att själva uttrycka hur de upplever informationsanskaffningen i vardagen samt hur biblioteket eventuellt kan spela en roll då. Oundvikligen blir det så att vi, inte minst i analys och diskussion, ändå kommer att hamna i detta utifrånperspektiv, men vi hoppas, genom att utesluta att intervjua personer som jobbar med och runt omkring utvecklingsstörda, att det ska ge större utrymme till hur gruppen själva upplever informationsanskaffningen i vardagen.

1.1 Problemformulering

De finns studier som visar på att utvecklingsstörda i Sverige inte läser dagstidningar, annan samhällsinformation och böcker i samma utsträckning som den övriga befolkningen (Färm i Johannesson & Qvarsell 1995a, s.107ff.). Forskning visar även att tillgång till Internet inte är någon självklarhet för dessa personer. I magisteruppsatsen *Lättläst väcker starka känslor – en studie av bibliotekspersonals inställning till den lättlästa litteraturen och dess användare utifrån Pierre Bourdieus kultursociologiska teorier* visas att bibliotekspersonal åsidosätter personer med behov av lättläst litteratur och att personer med utvecklingsstörning är beroende av läsombud inom omsorgen för att få ta del av bibliotekens utbud (Esaiasson 2008, s. 47-50). Med följande studie vill vi undersöka hur en grupp personer med lindrig utvecklingsstörnings informationsvanor ser ut, vilka barriärer de kan uppleva i informationsanskaffningen samt hur

biblioteken eventuellt har en roll i deras anskaffning av information. Vi menar att detta är av intresse både för forskningsområdet biblioteks- och informationsvetenskap, bland annat som grund för vidare forskning, och för bibliotekens och annan verksamhet som berör utvecklingsstördas informationsanskaffning i vardagen.

1.2 Syfte

Syftet med vår uppsats är att försöka åstadkomma en ökad förståelse för personer med lindrig utvecklingsstörnings informationsvanor samt vilken roll biblioteket eventuellt spelar i deras anskaffning av information.

1.3 Frågeställningar

Våra frågeställningar ser ut som följer:

- Hur kan de unga lindrigt utvecklingsstördas informationsvanor se ut? Hur anskaffar de information i vardagen?
- Vilka eventuella barriärer upplever de i sin informationsanskaffning?
- Hur ser de på biblioteken som förmedlare av information?

1.4 Avgränsningar

Vi har valt att intervjua personer som har en lindrig utvecklingsstörning eftersom de ofta är personer som rör sig på egen hand ute i samhället och de har ofta läs-, skriv- och räkneförmåga (Nyberg 1991, s. 6). Vi har valt att studera hur våra respondenters informationsvanor i vardagslivet ser ut och med vardagsliv menar vi framförallt den del av vardagen som består av fritid och endast i några enstaka fall skola och arbete.

1.5 Definitioner

Lindrig utvecklingsstörning är den första av de tre grader av utvecklingsstörning som finns. De andra två är måttligt och gravt utvecklingsstörd. Med lindrig utvecklingsstörning menas att personen nästan fungerar tankemässigt som de flesta andra ”normala”. Det kan ändå krävas längre tid för att lära sig nya saker och tankemässigt kan det gå långsamt (Färm 1999, s. 44-45). Vi går närmare in på detta i kapitel två.

Information kommer i vår uppsats framförallt peka på den information respondenterna behöver i vardagen.

Informationsbehov är i vår uppsats synonymt med de behov av information våra respondenter upplever i det vardagliga livet. Donald Case menar till exempel att ett informationsbehov uppstår då en person märker att den kunskap han eller hon redan har inte räcker till för att uppfylla olika mål (Case 2002, s.5).

Informationsvanor och informationsanskaffning används i vår uppsats för att beskriva hur respondenterna anskaffar den information de behöver i vardagliga situationer.

Informationsbeteende innefattar enligt Anders Hektor alla de mänskliga handlingar, aktiviteter, uppträdanden och strategier som är associerade med information (2001, s. 11).

Informationsaktiviteter används i vår uppsats som ett samlingsbegrepp för olika sätt att skaffa information.

Barriärer är de hinder och problem som kan uppstå i anskaffning av den vardagliga informationen. T. D. Wilson delar upp barriärerna i olika kategorier; personliga egenskaper/psykologiska faktorer; demografiska faktorer; sociala/interpersonella faktorer, omgivningsrelaterade/situationsbundna faktorer och slutligen själva källans karaktär (Wilson 1981, s. 7). Michael Buckland kompletterar Wilsons bild av barriärer. Hans resonemang om barriärer är av följande karaktär; identifiering av information, fysisk tillgänglighet, priset för användaren, kostnader för förmedlaren, förståelse av källan och informationen som trovärdig (Buckland 1991, s. 78-79).

2. Bakgrund

Detta kapitel ger en bakgrund till vad utvecklingsstörning egentligen innebär. Vi vill också visa hur det har sett ut i den svenska historien för personer med utvecklingsstörning och tar dessutom upp en del lagar som rör gruppen i fråga, däribland bibliotekslagen och LSS (Lagen om stöd och service till vissa grupper med funktionsnedsättning, 1993:387). Vi hoppas här kunna ge en tydligare bild av hur det är att leva med lindrig utvecklingsstörning i Sverige idag.

2.1 Vad är utvecklingsstörning?

Med utvecklingsstörning menas att den biologiska utvecklingen har störts under fosterstadiet eller under barnets första levnadsår. Hjärnan har inte utvecklats normalt eller har skadats under förlossning. Utvecklingsstörning är ingen sjukdom utan ett livslångt funktionshinder (Gotthard 2002, s. 40). Ann Bakk & Karl Grunewald (2004) skriver om en svensk undersökning som visar att 70% orsakas av en hjärnskada före födseln på grund av ärftliga sjukdomar eller kromosomskador. Cirka 15% av de som är utvecklingsstörda har fått skador på grund av syrebrist under förlossningen. Även hjärninflammation och skallskador kan leda till olika hjärnskador. Pojkar drabbas oftare än flickor av vissa hjärnskador, därför är det fler män än kvinnor som har en utvecklingsstörning. Det är också vanligt att utvecklingsstörda har ett tilläggshandikapp som till exempel rörelsehinder, cp-skador, epilepsi, hjärt- och lungproblem, syn- och hörselnedsättningar. Det kan också förekomma olika typer av psykiska störningar (Gotthard 2002, s. 46). Enligt Föreningen för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (FUB), har ungefär 38 000 personer i Sverige idag en utvecklingsstörning.

Gemensamt för alla personer med utvecklingsstörning är svårigheter med funktionerna korttidsminnets kapacitet och förmågan att tänka abstrakt. Att orientera sig i tid och rum upplevs som svårt och man behöver ofta stöd och hjälp med att fungera i vardagen (ibid., s. 44). Gemensamt för gruppen är också att de allra flesta är i behov av någon form av personligt stöd och hjälp för sin livsföring. Att vara utvecklingsstörd innebär också att man har ett behov av anpassad sysselsättning, undervisning, fritid och boende. Samhället måste anpassa sitt vanliga utbud för att personer med utvecklingsstörning ska kunna ta del av det (Färm 1999, s. 80).

Det finns en indelning av graden av utvecklingsstörning med tre nivåer: lindrigt, måttligt och gravt utvecklingsstörd. Gränsen mellan graderna är såklart flytande, en person kan mycket väl ligga mellan två nivåer. Personer med *grav utvecklingsstörning* har alltid en mycket begränsad intellektuell förmåga. Tillvaron består av ”här och nu” och personen saknar ofta tal eller använder enstaka ord. Personen kan känna igen andra människor men har svårt att föreställa sig dem om de inte är närvarande. Personer med *måttlig utvecklingsstörning* kan oftast tala behjälpligt och förstå tal. Minnet är ofta mer utvecklat än personer med grav utvecklingsstörning. Det kan ändå vara svårt att föreställa sig sådant som man inte varit med om. Den sista nivån, *lindrig utvecklingsstörning*, innebär att personen nästan fungerar tankemässigt som de flesta andra ”normala”. Det kan ändå krävas längre tid för att lära sig nya saker och tankemässigt kan det gå långsamt (Omsorgsboken 2004, s 44-45). Ann Bakk och Inga Sommarström skriver att det finns de människor som har ett lindrigt förståndshandikapp som förnekar sitt handikapp. De kan ha svårt att känna behörighet med gruppen utvecklingsstörda men även svårt att identifiera sig med ”de normala”. Bland dem med ett lindrigt förståndshandikapp finns också de som är förgrundspersoner i kampen för utvecklingsstördas rättigheter. Bakk och Sommarström skriver vidare att det kan vara svårt att

leva i vårt samhälle med ett begåvningshandikapp och att det ofta kräver stor psykisk styrka (ibid., s. 168-69).

Värt att tillägga är också att alla personer mer utvecklingsstörning blir myndiga vid 18 års ålder i Sverige, precis som den övriga befolkningen. Begreppet omyndigförklaring finns sedan 1989 inte i svensk lag. Om man till följd av sin utvecklingsstörning inte själv kan bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person kan tingsrätten besluta om godmanskap. Den som har god man har ändå kvar sin rättshandlingsförmåga och kan därför sluta avtal mot den gode mannens vilja. Ett alternativ till god man är förvaltare. Förvaltaren har ensam bestämmanderätt över den utvecklingsstördas egendom men i viktiga angelägenheter ska förvaltaren inhämta den utvecklingsstördas mening "om det lämpligen kan ske". Förvaltaruppdraget ska vara individuellt anpassat till varje berörd person och ska inte vara mer genomgripande än nödvändigt (Omsorgsboken, s. 224).

2.2 Historisk tillbakablick

Enligt Lars-Erik Gotthard var det först under 1800-talets mitt som personer med utvecklingsstörning började uppmärksammas. Man ville då se till att de "bildbara sinnesslöa", som de utvecklingsstörda kallades, fick en dräglig tillvaro och möjlighet till att få bo på vårdhem som framförallt sköttes av landstingen. Efter en tid på institution var det meningen att de skulle kunna klara sig i samhället precis som alla andra (2002, s. 33-34). Efter sekelskiftet förändrades inställningen till utvecklingsstörda. Samhället skulle skyddas mot de här människorna. Det inrättades särskilda vårdinrättningar där de utvecklingsstörda gömdes undan (Larsson & Hasselqvist 1995, s. 44). Den rådande tidsandan bjöd på tankar om rasbiologi och arvshygien vilket genererade en nedlåtande syn på de utvecklingsstörda. Det stiftades till och med en lag som gick ut på att "sinnesslöa" frivilligt kunde steriliseras. Så värst frivilligt var det såklart inte, det handlade mer om en psykisk tvångslag där de "sinnesslöa" var tvungna att sterilisera sig för att få bli utskrivna från anstalter (ibid., s. 51).

I slutet av andra världskriget började det åter tänkas mer pedagogiskt kring de utvecklingsstördas liv. Landstingen ansvarade för att de nu skulle få både utbildning såväl som vård. De med grav utvecklingsstörning och andra funktionshinder blev dock fortfarande placerade på sinnessjukhus och andra liknande institutioner (Gotthard 2002, s. 35). År 1944 tillkom en lag om obligatorisk skolgång för bildbara sinnesslöa. Efter skolgången fanns det till och med möjlighet att söka arbetsplatser inom industrin där mycket arbetskraft krävdes (Larsson & Hasselqvist 1995, s. 57). 1954 kom ännu en lag som gav landstingen ansvaret för alla personer med utvecklingsstörning, även de som tidigare ansetts som helt obildbara. Beteckningen "sinnesslöhet" byttes nu ut mot "psykisk efterblivenhet". Omsorgslagen 1968 innebar ännu ett begreppsbyte, utvecklingsstörda kallades nu för "psykiskt utvecklingsstörda". Det var också nu som begreppet "omsorger" började användas. Lagen hade ändå inslag av tvångsåtgärder vilket innebar att utvecklingsstörda som inte insåg sitt eget bästa kunde tvångsinskrivas (Gotthard 2002, s. 35).

Samhällsutvecklingen gick så enormt fort under 60- och 70-talen att Omsorgslagen från 1968 ganska snabbt ansågs otidsenlig. En stark handikapprörelse växte fram i Sverige och normalisering och integrering blev begrepp som det lades stor vikt vid. Integreringstanken innebar bland annat att funktionshindrade barn till viss del fick gå i vanliga daghem och skolor, då med stöd av särskild personal. Det tillkom också många avancerade hjälpmedel som underlättade det vardagliga livet. 1986 kom en ny Omsorgslag som starkt betonade den enskilde personens självbestämmande och integritet. Man blev inte längre inskriven i

omsorgerna utan sökte själv den hjälp och det stöd man behövde. Den grupp som omfattades av lagen utökades under samma tidpunkt. Vuxenhjärnskadade med begåvningsmässiga funktionshinder och de med barndomspsykos kom att tillhöra gruppen. En avveckling av vårdhem började ske och det var inte längre tillåtet att skriva in barn och ungdomar på vårdhem. Vuxna kunde fortfarande skrivas in men under särskilda omständigheter (ibid., s. 36-37).

Det finns fortfarande idag ett fåtal vårdhem kvar men det är i princip bara äldre personer med utvecklingsstörning som bor där (ibid., s. 38-39). Omsorgslagen från 1986 ersattes 1994 av ”Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade” (Omsorgsboken, s. 222). LSS beskrivs mer utförligt nedan.

2.3 Normalisering och integrering

Den skandinaviska beskrivningen av normaliseringsprincipen formulerades redan på 1950-talet av Bengt Nirje och Niels Erik Bank-Mikkelsen. De betonade viktiga ståndpunkter såsom jämlikhet och rättvisa i levnadsvillkoren, respekt för alla människor samt utvecklingsstördas lika värde och rätt till ett gott liv (Ringsby-Jansson 2002, s. 15). I mitten av 1900-talet var personer med utvecklingsstörning ofta placerade på institutioner med sämre levnadsvillkor än övriga i samhället. Detta uppmärksammades och småningom började förändringar ske. I proposition 1992/93:159 menade lagstiftarna att normalisering är en målsättning för handikappolitiken samt att personer med ett funktionshinder ska ha rätt till samma levnadsvillkor som andra samhällsmedborgare. De ska känna gemenskap med övriga medborgare och kunna skapa sig ett lika värdigt liv som andra.

Normaliseringsprincipen betyder i sig inte att personer med utvecklingsstörning ska göras normala eller bli normala. Det betyder att de ska ha en så normal livssituation som möjligt och möjlighet att delta i det normala samhället utifrån sina egna förutsättningar. Magnus Tideman betonar att normaliseringsbegreppet inte ska sträva mot att de utvecklingsstörda ska förändras ”utan det är levnadsvillkoren, miljön och omständigheterna som ska vara så normala som möjligt, med andra ord likvärdiga den övriga befolkningens villkor” (2000, s. 53). Till normaliseringen räknas också rättigheten att ha en normal dags- och veckorutin, att få uppleva det normala livets faser, att få växa upp hos föräldrarna, att flytta hemifrån vid vuxen ålder, ha egen bostad, få bestämma över sin tillvaro och att få bli bemött med respekt trots funktionsnedsättningen (ibid., s. 52).

Det finns anledning att definiera normaliseringsbegreppet. Det som sägs vara normalt kan förklaras på olika sätt. Tre olika synsätt på normalitet kan vara:

1. *Statisk normalitet*. Med detta menas att det vanliga och genomsnittliga är det normala tillståndet. Statisk normalitet innebär att det ska göras möjligt för personer att leva ett ”normalt” liv oberoende av ett handikapp. Personen ska inte behöva förändras utan det är miljön, omständigheterna och levnadsvillkoren som ska vara så normala som möjligt. Man ska ha samma levnadsvillkor som den övriga befolkningen.
2. *Normativ normalitet*. Det handlar om de värderingar som finns i ett samhälle vid en bestämd tidpunkt och om vad som är normalt. Det som ses som normalt är det idealiska eller eftersträvansvärda i den tid och i det samhälle man lever i.
3. *Individuell eller medicinsk normalitet* innebär att en person är normal eller ”frisk”, inte sjuk och avvikande. Den person som är sjuk och avvikande behöver behandling för att åstadkomma normalitet. Behandlingen kan handla om uppfostran, straff eller belöning vilket

kan vara rehabilitering, habilitering och träningsprogram. Den avvikande ”onormale” ska tränas att bli ”normal” (Grunewald & Leczinsky 2005, s. 45).

Forskning har på senare år visat på problem med normaliseringsbegreppet, till exempel så är ett normalt eller vanligt liv inte alls alltid problemfritt. Tideman skriver till exempel att ”Om det t ex är utmärkande för den vanlige medborgaren att vara rotlös, stressad och ensam är det självfallet inget som är eftersträvansvärt, speciellt inte för en sådan grupp som personer med utvecklingsstörning” (2000, s. 62).

Integrering är en självklar följd av normaliseringsprincipen. Det brukar talas om integrering i olika steg. Det första är *fysisk integrering* som innebär att utvecklingsstörda bor i samma områden som andra människor. De har egna lägenheter, villor eller radhus. Det betyder att de är lokalt och socialt delaktiga i det område där de bor, känner igen sina grannar, vet vilka de är, var de bor, hälsar på dem och pratar en stund när de möts. Nästa steg är *funktionell integrering*. Det betyder att personer med utvecklingsstörning utnyttjar samma anläggningar, handlar i samma affärer, åker kollektivt och går till samma läkare som de övriga i samhället. Det tredje steget är *social integrering* som innebär att utvecklingsstörda utnyttjar samma service som andra människor. De har dessutom ett regelbundet och spontant umgänge med de kringboende, vänner, släktingar och arbetskamrater som inte har någon funktionsnedsättning, det vill säga att utvecklingsstörda uppfattar sig vara en del av en social gemenskap (Nirje 2003, s. 44). Tössebro skriver även om *samhällelig integrering* som står för att utvecklingsstörda lever ett så ”normalt” liv som möjligt. Det kan till exempel vara att ha ett arbete att gå till eller ha en gemenskap med andra människor samt att kunna påverka sin livssituation (2004, s. s. 63).

2.4 LSS (Lagen om stöd och service till vissa grupper med funktionsnedsättning, 1993:387)

LSS började gälla 1994 och ersatte då omsorgslagen från 1985. Lagen gäller för dessa tre grupper:

1. De med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.
2. De med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom.
3. De med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service.

(LSS § 1, 1993)

Ansvar för omsorgerna om de personer som lagen innefattar övergick 1994 från landstingen till kommunerna. Det betyder bland annat att dessa personer har rätt att bo kvar i det område där man har sina rötter, man kan inte bli förflyttad till annan ort som kunde ske tidigare (Larsson & Hasselqvist 1995, s. 67-68).

Exempel på insatser som den enskilde har rätt till enligt LSS är till exempel personlig assistent, ledsagarservice, biträde av kontaktperson, och daglig verksamhet. Andra rättigheter är bostad med särskild service för vuxna eller annan anpassad bostad för vuxna (§ 9.9). Under § 15 står att till kommunens uppgifter hör att göra fritid och kultur tillgängliga och kommunen är också skyldig till att ge samhällelig information och annan information av vikt till de personer som berörs av lagen. Vidare innefattar § 15 kommunernas ansvar för att göra det

allmänna kultur- och fritidsutbudet tillgängligt (LSS § 15). LSS är en pluslag, vilket innebär att lagen inte påverkar annan lagstiftning. Andra lagar gäller oavsett om den enskilde har erhållit insatser enligt LSS. En och samma person kan alltså erhålla insatser från LSS och från annan lag. Målet med LSS är att alla människor med ett funktionshinder ska kunna leva ett så självständigt liv som möjligt.

2.5 Bibliotekslagen, 1996:1596

I bibliotekslagen från 1997, som innehåller bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet, står att alla medborgare ska ha tillgång till ett bibliotek. Folkbiblioteken ska också se till att det finns databaserad information tillgänglig för alla medborgare. § 8 understryker att folk- och skolbiblioteken ”skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa grupperns behov” (Bibliotekslagen, 1996).

2.6 Centrum för lättläst, LL-böcker och biblioteksutbudet för utvecklingsstörda

Centrum för lättläst arbetar bland annat med att göra texter tillgängliga för de som har svårt att läsa en så kallad vanlig text som kan innehålla svåra ord och långa meningar. LL-böcker (lättlästa böcker för vuxna) ges ut av just Centrum för lättläst i Sverige på deras förlag LL-förlaget. Förlaget ger ut cirka 30 böcker per år. Böckerna har en bred målgrupp som innefattar allt från invandrare och utvecklingsstörda till äldre och dyslektiker. Det finns tre olika svårighetsgrader på böckerna och de är alla skrivna med ord som är lätta att förstå och handlingar som är enkla att hänga med i. Nivå 1 är den lättaste, här är meningarna korta och boken innehåller många bilder. Nivå 2 är något mer komplicerad, men böckerna innehåller fortfarande bilder. I Nivå 3 kan det förekomma lite ovanligare ord, texterna är också längre och ofta indelade i kapitel. Vid varje avslutad tanke och vid punkt sker en radbrytning. Det gör att böckerna passar människor som inte klarar av att läsa s.k. ”vanliga” böcker. Böckerna kan vara redan kända för syftet omarbetade böcker eller helt nyskrivna och finns på speciella hyllor på de flesta bibliotek (Centrum för lättläst).

Kultur är enligt Bakk och Grunewald inte bara att få ta del av böcker utan kan det kan också innebära sådant som att få ta del av nyheter och samhällsinformation i lika stor utsträckning som den övriga befolkningen. De menar att det är en förutsättning för att få kunna känna sig delaktig i ett samhälle (Bakk & Grunewald 1998, s. 299). Centrum för lättläst har också en verksamhet som kallas för Lättläst-tjänsten. Den går ut på att bearbeta och göra om texter till lättläst språk och då finns det möjlighet att få texter på lättläst språk på uppdrag från regeringen, olika företag och kommuner. Lättläst-tjänsten har också tagit fram egna skrifter som heter ”Så här tycker vi” där de olika partierna i riksdagen beskriver hur de arbetar. Tjänstens uppgift är att alla ska få samma möjlighet att ta del av samhällsinformation på ett lättfattligt sätt. På regeringen och riksdagens hemsidor har Centrum för lättläst hjälpt till att utforma kategorier där lättläst information går att finna

Talböcker och chansen till att få ta del av högläsning är en viktig del av bibliotekens utbud till utvecklingsstörda och många bibliotek runt om i landet har satsat på detta (*Bibliotekets särskilda tjänster* 1999, s. 62).

Biblioteken hade under 70- och 80-talen uppsökande verksamhet och målet var och är att söka upp de som av olika skäl inte kan använda den befintliga servicen på biblioteken, då främst äldre och funktionshindrade. Efter nedskärningar på 90-talet försvann eller minskade denna service på många håll i landet (Zetterlund 1998, s. 6). Till följd av detta blev servicen till dessa grupper märkbart sämre. Trots detta visar studier på att bibliotekspersonal fått lära sig mer kring bemötande av de berörda grupperna och servicen på själva biblioteket ofta är till det bättre (ibid., s. 4-5).

Centrum för lättläst ger också ut en nyhetstidning varje vecka med namnet ”8 sidor”. Den är riktad till personer med utvecklingsstörning och innehåller nyheter från Sverige och världen i övrigt. Den är skriven på ett lättförståeligt språk och kan även fås som inläst version på kassett eller CD-skiva och den finns också att läsa på Internet (Centrum för lättläst).

2.7 Läsombud och läsombudsverksamhet

Människor som jobbar med utvecklingsstörda har möjlighet att utbilda sig till läsombud. Ett läsombuds uppgift är främst att se till att människor, i detta fall människor med utvecklingsstörning, som inte kan eller inte själva orkar läsa, kan få tillgång till böcker och annan information. Läsombudet använder sig av högläsning av lättförståeliga texter och i övrigt innebär rollen som läsombud att man:

- Ordnar regelbundna lässtunder med högläsning
- Berättar om lättläst och annat lämpligt material
- Ordnar biblioteksbesök
- Stimulerar andra kollegor att läsa högt

För att få bli läsombud ska omsorgspersonal gå en studiecirkel som anordnas av Centrum för lättläst och Studieförbundet Vuxenskolan (Centrum för lättläst).

Mellan 1992-1994 genomfördes ett projekt i Sverige som kallades *Ombud för förmedling av nyhetsinformation och litteratur* och syftet var att engagera personal som arbetade med utvecklingsstörda på olika sätt i lässtunder tillsammans med sina brukare. Projektet ledde bland annat till en metod som sedan dess börjat användas framgångsrikt för att främja utvecklingsstördas tillgång till litteratur, information och nyheter. Under projektets gång uppdagades också att det ofta fanns en brist bland personal om kunskap kring om utvecklingsstördas läs- och informationsbehov och det visade sig också att bibliotekens utbud och service till utvecklingsstörda i många fall var otillräcklig. Många utvecklingsstörda saknade goda läsande förebilder och föräldrar och andra närstående hade förbisett betydelsen av tillgång till böcker och annan information (Rosenström 2001, s. 2).

Ytterligare ett läsombudsprojekt genomfördes mellan 1996 och 1998 med syftet att utbilda ännu fler läsombud runt om i Sverige. Riksförbundet FUB, Föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, initierade verksamheten och projektet gick under namnet *Läsning och Livskvalitet*. I projektet ingick fem delprojekt med tematisk inriktning och dessutom fyra läsombudsprojekt och ett exempel på detta är delprojektet i Kalmar, *Förbättrad biblioteksservice för personer med utvecklingsstörning i Kalmar län*, mellan 1996 och 1998.

Projektets resultat föll väl ut och de tolv kommunbibliotek som ingick i projektet har till stor del förändrat sitt arbetssätt i förhållande till de utvecklingsstörda (ibid., s. 3).

Sedan dessa första läsombudsprojekt har väldigt många kommuner runt om i landet valt att satsa på läsombudsutbildningar för personal på gruppböenderna för utvecklingsstörda. Ändå har en hel del kommuner tackat nej med svepskäl som omorganisationer i kommunen och nya enhetschefer som inte visat intresse för frågan (ibid., s. 18).

3. Litteraturöversikt

I detta avsnitt kommer vi att presentera tidigare forskning och litteratur på det område vi undersöker i uppsatsen. Materialet består i princip uteslutande av svensk forskning. Vi har hittat en del relevant internationell forskning som behandlat vårt specifika område. Men då det är svenska förhållanden vi främst är intresserade av har vi ansett att det just för vår uppsats kan bli överflödigt att redovisa andra länders forskning. Vi inleder med att redogöra för vår litteratursökningsprocess.

3.1 Litteratursökningar

Vad vi kan förstå så har det gjorts få undersökningar kring utvecklingsstörda och deras informations- och biblioteksvanor både i Sverige och internationellt. Vi har ändå funnit en del svensk litteratur som behandlar ämnet, framförallt biblioteksdelen, och även en hel del annan litteratur som tar upp utvecklingsstörda i Sverige och deras situation. Vi sökte bland annat kandidat- och magisteruppsatser genom att använda oss av relevanta sökord på BADA. De mest relevanta redogör vi för nedan. I dessa uppsatser fann vi många intressanta tips på vidare läsning. Eftersom en av oss jobbar på ett gruppboende för utvecklingsstörda fanns mycket litteratur där, vi fann att *Omsorgsboken* och *Utvecklingsstörning och andra funktionshinder* var till störst nytta för den bakgrundsförståelse vi behövde för uppsatsarbetet. De gav en god grund till de utvecklingsstördas historia i framförallt Sverige och även hur det är att leva med en utvecklingsstörning i dagens svenska samhälle. Genom dessa böcker och en del andra lånade böcker som behandlar utvecklingsstörda fann vi också mer för studien intressant litteratur. FUB:s hemsida bjöd också på vidare lästips.

Wilson och Buckland idéer fann vi passa vår uppsats syfte och frågeställningar och vi fann deras texter bland annat genom sökningar på Internet och genom kurslitteratur vi använt under tidigare kurser. Vi presenterar detta mer utförligt under teoridelen.

3.2 Tidigare forskning och litteratur

Vi fann bland annat en magisteruppsats, *En bok kan berika livet om man får ta del av den: En intervjustudie med bibliotekarier och läsombud om utvecklingsstörda och läsning* (2004) av Karin Jilsén och Christel Johansson, som behandlar samma tematik som vi. Författarna har intervjuat ett antal bibliotekarier och läsombud för att ta reda på deras syn på utvecklingsstördas läsning och behov av litteratur. De har alltså inte frågat den berörda gruppen i sig utan frågat de som jobbar på bibliotek och som läsombud på gruppboenden och arbetscentraler för utvecklingsstörda. En av Jilséns och Johanssons slutsatser är att läsombud inom omsorgen bör samarbeta med biblioteken för att öka läslusten hos personer med utvecklingsstörning (2004, s. 81). De menar också att bibliotekspersonal borde få utbildning i hur man bemöter människor med olika slags funktionshinder (ibid., s. 58).

Annette Lövgren skriver i sin C-uppsats *Projekt läsombud: omsorgspersonalens roll i förändring* om läsombudsverksamhet och hon har som syfte med uppsatsen att belysa hur utbildning av omsorgspersonal till läsombud kan ge utvecklingsstörda fler tillfällen att tillgodogöra sig information på olika sätt bland annat genom lättlästa böcker och tidningar. Hon menar vidare att det behövs en förändrad syn på omsorgsutbildningen som även, förutom uppenbara vårdbehov, inkluderar kulturella behov. Av Lövgrens resultat kan det bland annat

utläsas att det finns övervägande positiva erfarenheter både bland läsombud och utvecklingsstörda (1997, s. 2). Trots de positiva resultaten kunde hon ändå urskönja en viss motvilja till läsombudsrollen bland den personal som inte gått läsombudsutbildningen. Den utbildade personalen fann det svårt att motivera övrig personal till lässtunder med de boende (ibid., s. 29).

I magisteruppsatsen "Lättläst väcker starka känslor – en studie av bibliotekspersonals inställning till den lättlästa litteraturen och dess användare utifrån Pierre Bourdieus kultursociologiska teorier" (2008) av Karin Esaiasson undersöks hur bibliotekarier förhåller sig till personer med lässvårigheter som har svårt att tillgodogöra sig det som anses som god litteratur, och även hur bibliotekarier ser på och förhåller sig till den litteratur som anpassats till dem med lässvårigheter, så kallade LL-böcker (2008, s. 7). Författarens slutsats är att lättläst litteratur är åsidosatt på biblioteken och det beror dels på bibliotekspersonalens negativa inställning till just den litteraturen. Esaiasson pekar på, utifrån bland annat Pierre Bourdieus hierarkimodell, att den lättlästa litteraturen intar en position långt nere i det hierarkiska systemet på kulturfältet såväl som litteratur- och biblioteksfälten (ibid., s. 47-50).

Även Camilla Lemhagen har i sin magisteruppsats, "'Allas bibliotek kallar vi vår vision!' Folkbibliotekens service till utvecklingsstörda", undersökt folkbibliotekens service till utvecklingsstörda. Hon menar att biblioteksverksamhet till utvecklingsstörda länge var ett eftersatt område, men att det blivit bättre på senare år. Hon har sett tendenser där omsorgspersonal samarbetar med biblioteken och det gynnar självklart gruppen ifråga. Hon gjorde en enkätundersökning med 14 öppna frågor som har besvarats av 71 folkbibliotek runt om i landet, huvudsakligen via e-post. Hon fick visserligen varierande svar men de flesta av de bibliotekarier som deltog i undersökningen var överens om att folkbibliotekens service till utvecklingsstörda är en viktig fråga som alla bibliotek bör arbeta med (2001, s. 3, 25-26, 75).

Charlotte Mannerfelt utförde 2001 en studie om läsombudsverksamheten vid gruppboendestäder i Kista och Skarpnäck, två olika stadsdelar i Stockholm. Hon ville undersöka om ett projekt, *Läsa lättläst i gruppboendestäder*, fallit väl ut i de berörda gruppboendestäderna. Hon utförde intervjuer med 8 läsombud och 5 enhetschefer på de olika enheterna. En av hennes slutsatser var att personalens nya kunskap kring lättläst hade gjort det möjligt, i större utsträckning, för de utvecklingsstörda att ta del av lättläst litteratur och även andra böcker och tidningar. Mannerfelt speglar också enhetschefernas syn på projektet, som till stor del var positiv, men åsikterna gick isär när det gällde frivilligheten för personalen i läsombudsverksamheten (2001, s. 7, 37-38).

I en undersökning som Statistiska Centralbyrån genomförde 1998 åt Kulturrådet, med syfte att utforska funktionshindrades kulturvanor, framkom att biblioteksbesök var en vanlig aktivitet i jämförelse med till exempel konserter och teater- och museibesök (1998, s. 41 ff). Rapporten pekar på att utvecklingsstörda kan ha svårt för att ta del av kulturutbudet eftersom många kulturinstitutioner inte är anpassade efter deras eventuella behov. Bibliotekarierna bör till exempel träna på bemötande för att veta hur de ska bemöta just utvecklingsstörda. Den information som finns på biblioteket ska finnas utformad som lättläst i så stor utsträckning som möjligt och dessutom bör bibliotekslokalen vara lätt att hitta i och överskåda så att utvecklingsstörda ska kunna ta sig fram och hitta på bästa sätt (1998, s. 35).

I en rapport från Statens Kulturråd, *Bibliotekens särskilda tjänster* (1999), påvisas det att det finns en skillnad på de gruppboenden som har läsombud och de som inte har det. De

gruppboenden där det finns läsombud har oftare en mer positiv inställning till läsning och annan kultur. Det framkommer också att det finns gruppboenden där personal tycker att kultur inte är något för deras boenden. Det finns exempel på personal som säger att deras boenden själva sagt att de inte är intresserade av läsning, vilket i många fall skulle kunna vara tidigare dålig erfarenhet av läsning som gjort att den utvecklingsstörd tappat intresset. Personalen menar att de måste respektera de utvecklingsstördas beslut och uppmuntrar dem inte vidare att ta del av böcker och annan kultur. Rapporten vittnar också om exempel på personal som inte anser att kultur är något för utvecklingsstörd, och då framförallt inte för gravt utvecklingsstörda (Bibliotekens särskilda tjänster 1999, s. 67f).

Ett projekt, *Läsning och livskvalitet*, som vi även nämnde i kapitel två, bedrevs under cirka fem år i slutet av 90-talet. Det var ett projekt där bibliotek, studiecirkel, personal, Samhall, särskolor, föräldrar och personer med utvecklingsstörning samarbetade för ökad läsning och livskvalitet för den berörda gruppen. Det genomfördes nio delprojekt runt om i Sverige och fyra av dessa var läsombudsprojekt. 800 personer inom handikappomsorgen deltog för utbildning till läsombud. Läsombuden använde sig bland annat av högläsning som en metod för att nå ut till de som inte själva kan läsa. Ett av delprojekten som drevs på särskolor i Sundsvall vittnade om att just högläsning gav en stor läsoplevelse för eleverna på särskolan. Användandet av talböcker var också ett lyckat inslag i projektet. Även FUB har under en längre tid engagerat sig i frågor som rör Lättläst litteratur och de var väldigt positiva till den effekt detta projekt gav (Rosenström 2001, s. 3-4).

I delbetänkandet *Funktionshinder och välfärd* (2001), angående välfärden i Sverige, visar en grupp forskare att det finns betydande skillnader mellan personer med funktionshinder, dit utvecklingsstörda hör, och den övriga befolkningen. De fann tydliga skillnader i sysselsättningsgrad, lägre disponibel inkomst och lägre pension för personer med funktionshinder. Enligt forskarna lever påtagligt fler i ovälfärd jämfört med den övriga befolkningen och de menar vidare att vi står inför ett alarmerande välfärdproblem. 90-talet innebar försämringar för de funktionshindrade och forskarnas analys pekar på att de funktionshindrades levnadsvillkor inte närmat sig befolkningen i stort. Även den s.k. politiska fattigdomen (förmågan att bevaka och hävda sina rättigheter) var enligt betänkandet vanligare bland personer med funktionshinder (SOU 2001:56).

Även Magnus Tidemans visar i sin doktorsavhandling *Normalisering och kategorisering: om handikappideologi och välfärdspolitik i teori och praktik för personer med utvecklingsstörning* (2000) att personer med utvecklingsstörning i de allra flesta avseenden har sämre levnadsvillkor än den övriga befolkningen. Han bygger sina studier på en totalundersökning av personer med utvecklingsstörning i Halland under åren 1991 och 1995. Resultatet visar en negativ trend med sämre levnadsvillkor och ökade ekonomiska svårigheter (Tideman 2000:1, s.118).

Sammanfattningsvis kan man alltså se att det framförallt under 1990-talet genomfördes en del projekt kring utvecklingsstörda, läsning och annan kultur och att det då gav en viss medvetenhet till personal om utvecklingsstördas behov av litteratur och samhällsinformation. Ändå visar många av projekten också att det fortfarande på många håll finns stora brister och att kvaliteten på den service och det informationsutbud som erbjuds utvecklingsstörda varierar.

Vi har inte funnit någon relevant svensk eller internationell forskning kring utvecklingsstördas informationsvanor, förutom biblioteksanvändningen och inte heller har vi funnit forskning om

deras användning av Internet, så vi hoppas att vår uppsats kan ge inspiration till vidare sådan forskning i framtiden.

4. Teori

I detta kapitel kommer vi att presentera den teori som ska användas vid analysen av vår empiri. Vi har valt T. D. Wilsons modell ur artikeln ”Information behavior: an inter-disciplinary perspective” (1997). Nedan följer en presentation av denna och de begrepp han beskriver. Vi har funnit att modellen är lämplig för vår uppsats dels för att den listar de faktorer som kan ses påverka informationsanskaffningen samtidigt som den pekar på att det är individens situation och den kontext man befinner sig i som påverkar dessa faktorer.

Även Michael Bucklands identifiering av sex barriärer för tillgång till information finner vi vara av vikt för vår uppsats då sista frågeställningen vill undersöka hur lindrigt utvecklingsstörda ser på biblioteken som förmedlare av information. Bucklands idéer kompletterar Wilsons teorier och ger oss ytterligare utrymme för en givande analys av empirin.

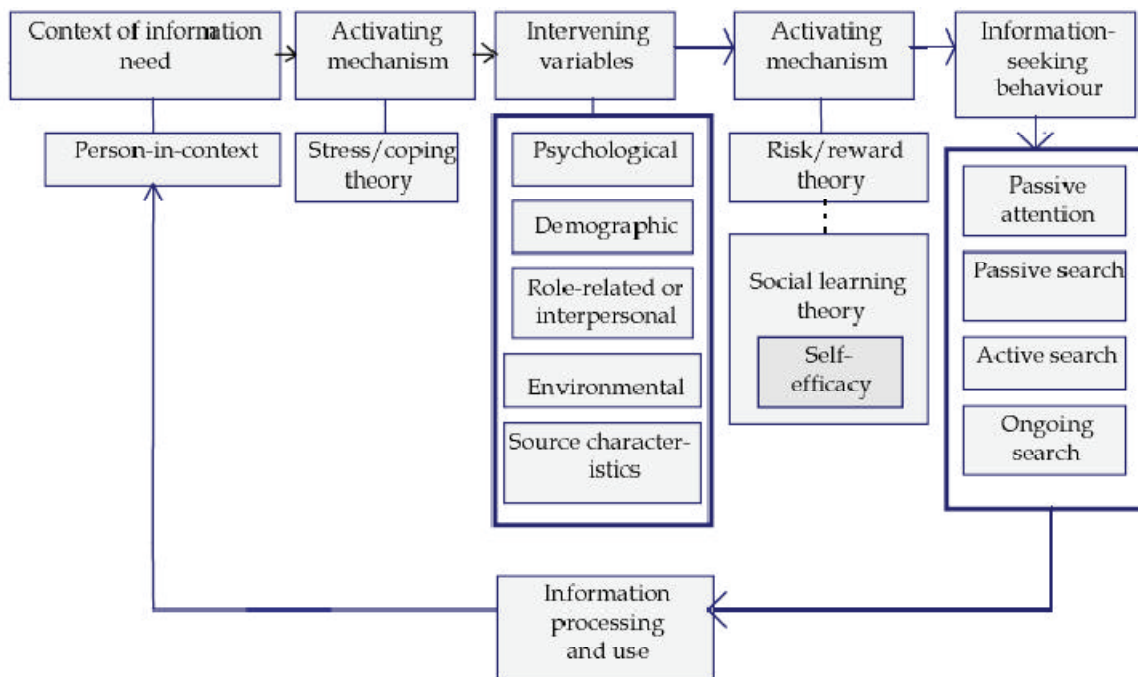
4.1 T. D. Wilsons modell

Redan 1981 skapade Wilson en modell över informationsbehov och informationsökning. 1997 vidareutvecklade han dessa idéer i artikeln ”Information behavior: an inter-disciplinary perspective” (1997). Modellen är konstruerad som ett flödesdiagram där individens informationsbeteende förklaras i olika aktiviteter och processer. Han tar intryck av till exempel psykologin för att kunna ge en så bred bild som möjligt av människan och den kontext hon befinner sig i (Wilson 1997, s. 551).

Wilson menar att en modell som behandlar informationsbeteende och informationsbehov bör innehålla tre element, den senare ny i 1997 års upplaga:

- *”information need and its drivers, i.e., the factors that give rise to an individual’s perception of need;*
- *the factors that affect the individual’s responses to the perception of need; and*
- *the processes or actions involved in that response.”* (ibid.)

Modellen ser ut som följer:

© T.D. Wilson 1996

Figure 1. Wilson's 1996 model of information behavior

Figur 1. Wilsons modell över informationsbeteende (1997)

4.1.1 Person in context och Context of information need

Utgångspunkten i modellen ovan är *person-in-context*, d v s individen i ett visst sammanhang. Ett visst informationsbehov uppstår, *context of information need*. I 1981 års modell förklarar Wilson, med inspiration från psykologin, att behovets uppkomst är indelade efter mänskliga primära behov såsom *fysiska, kognitiva och affektiva behov*. Fysiska behov kan vara de mest grundläggande behoven som mat, vatten och tak över huvudet. De affektiva behoven är bundna till människans känsloliv och kan vara behovet av vänskap och uppmuntran. Kognitiva behov kan vara behovet av att lära sig och ta till sig nya saker och utvecklas tankemässigt. Enligt Wilson är ett informationsbehov ett sekundärbehov som uppstår på grund av något av dessa primärbehov. Wilson skrev redan 1981 att de tre olika behoven är bundna till varandra och 1997 ger han ett exempel på detta. När en person är hungrig kan det driva denne att leta upp en restaurangguide, vilket betyder att de fysiska behoven ger ett kognitivt informationsbehov (Wilson 1997, s. 569).

4.1.2 Activating mechanism - Stress and coping

På två ställen i modellen finner vi *activating mechanism*, innan och efter *intervening variables*. Det är viktigt att poängtera att de olika stegen i modellen inte är helt avgränsbara utan kan flyta in i varandra. Det är inte alltid så att ett informationsbehov resulterar i att individen påbörjar en informationssökning. Den första aktiverande mekanismen inträffar tidigt i informationssökningsprocessen och kan sägas vara avgörande för att processen alls ska komma igång. Här använder Wilson en teori från psykologin, *stress and coping*. *Stress* definierar Wilson så här:

a relationship between the person and the environment that is appraised by the person as taxing or exceeding his or her resources and as endangering his or her well-being (Folkman 1984 i Wilson 1997, s. 554)

och coping så här:

cognitive and behavioural effects to master, reduce or tolerate the internal and external demands that are created by stressful situations (Folkman & Lazarus 1985 i Wilson 1997, s. 554)

4.1.3 Intervening variables

I 1997 års modell pekar Wilson på olika hinder eller barriärer, *intervening variables*, som kan uppstå när man söker information. I vår uppsats kommer vi att använda oss av termen barriärer för vi anser att det uttrycker en tydlighet med vad vi menar med hinder för informationsanskaffning.

Wilson delar upp barriärerna i olika kategorier; personliga egenskaper/psykologiska faktorer; demografiska faktorer; sociala/interpersonella faktorer, omgivningsrelaterade/situationsbundna faktorer och slutligen själva källans karaktär.

Exempel på personliga egenskaper som kan skapa barriärer kan antingen vara rent psykologiska eller också till exempel utbildningsnivå och ekonomiska förutsättningar (Wilson 1997, s. 557). Även politiska åsikter, intressen, livssyn och attityd till olika saker hör dit. Hit hör också emotionella barriärer, till exempel kan det uppstå en rädsla inför att använda sig av bibliotekets tjänster eller en rädsla inför att lära sig att använda dator och Internet. Tidigare kunskap kring dessa faktorer spelar roll här och utan sådan kunskap kan alltså barriärer uppstå.

Demografiska möjliga barriärer kan vara kön, ålder, social och ekonomisk status, arbetslivserfarenhet och utbildning. I vår uppsats är det framförallt den ekonomiska statusen vi lägger vikt på. Tillgången till pengar kan vara avgörande för att skaffa sig viss typ av information, till exempel bio- och museibesök och tillgång till egen dator.

Sociala eller interpersonella problem kan uppstå när informationskällan är en person eller när det behövs hjälp och stöd av en person för att få tillgång till olika slags informationskällor (ibid., s. 560). Visar det sig att personen som ska hjälpa inte finns tillgänglig eller inte ger tillräckligt med stöd så kan det visa sig vara en barriär i informationsanskaffningen. Vi kommer att lägga stor vikt vid denna barriär då vi under arbetets gång fått den uppfattningen att personer med lindrig utvecklingsstörning, i olika utsträckning, är beroende av andra människors hjälp. Det kan handla om personal på gruppboenden och arbeten samt föräldrar och syskon.

Exempel på omgivningsrelaterade eller situationsbundna barriärer är geografiska faktorer, kulturella skillnader och brist på tid (ibid., s. 560) Med tid menas till exempel i vårt fall den tid personal eller bibliotekarier har för att ge hjälp och stöd i de informationsanskaffningssituationer våra respondenter kan hamna i. Geografiska faktorer kan vara lång väg till biblioteket vilket kan göra biblioteksbesöken färre än om det var nära dit. Vi kommer inte att lägga någon större vikt vid kulturella skillnader i vår uppsats eftersom det är en väldigt komplicerad aspekt som inte direkt berördes under våra intervjuer.

Wilson skriver om att källans karaktär kan vara en barriär och menar då att ett fundamentalt villkor för informationssökning är att informationen ska finnas tillgänglig för individen. Brist på information som är lättillgänglig kan göra att informationssökningen helt avbryts och innebära högre s.k. kostnader än vad individen är beredd att betala. Om den som söker information upptäcker att en informationskälla brister i kvalité finns det risk för att denne betraktar informationskällan som "lacking in credibility". (ibid., s. 561)

4.1.4 Activating mechanism – risk/reward theory and social learning theory

Denna aktiverade mekanism kan sägas uppkomma då informationssökningprocessen påbörjats och pågått ett tag. Trots det kan det även i detta steg avstanna helt. Risk/reward-modellen förknippas oftast med frågor kring ekonomiska kostnader men kan också innebära s.k. kostnader på ett psykologiskt och fysiskt plan. Till exempel kan man ställa sig frågan om det är värt att ta sig till ett bibliotek långt bort för att få tag i det man söker om det innebär att det är fysiskt krävande och helt enkelt psykiskt tröttande för individen att ta sig dit. Det är upp till individen att bedöma och bedömningen kan enligt Wilson beskrivas i termer av "self efficacy" och "social learning theory". Beslutet att agera i informationssökningprocessen grundar sig på en avvägning mellan nyttan av den sökta informationen och den ansträngning som krävs för att nå den.

4.1.5 Information seeking behavior

Wilson skiljer på fyra olika slags informationshämtning. *Passiv uppmärksamhet* innebär sådant som att titta på TV eller lyssna på musik. Ingen avsiktlig informationssökning pågår egentligen men. *Passivt sökande* innebär de tillfällen när en sorts sökning (eller annat beteende) resulterar i ett oavsiktligt förvärv av information som råkar vara relevant för individen. *Aktivt sökande* är då en individ aktivt söker information hon/han är i behov av. *Pågående sökande* är ett slags utveckling av det aktiva sökandet då individen uppdaterar och utvidgar det ramverk av information denne har skapat (ibid., s. 562-63).

4.1.6 Information processing and use

Wilson skriver att bara för att en informationskälla är tillgänglig är det ingen garanti för att individen kommer att ta till vara på den. Han skriver också att informationsprocessen är lika subjektiv som informationsbehovet och svår att observera för att det äger rum i individens medvetande. (ibid., s 567)

4.2 Barriärer enligt Buckland

Det mest centrala för vår uppsats av Buckland teori är hans identifiering av sex barriärer för att få tillgång till biblioteksservice. Dessa beskriver han i boken *Library Services in Theory and Context* (1988). Buckland identifierar där sex olika barriärer som användaren kan stöta på i jakten på information. Han menar att barriärerna måste övervinnas för att biblioteket skall vara tillgängligt för användaren. Nedan gör vi vår tolkning av de sex barriärerna:

1. Identifiering av information.

Enligt Buckland finns minst två steg i denna process. Det första är att bestämma var man ska leta någonstans. Det andra är att identifiera rätt informationskälla till exempel en bok. Barriärer kan uppstå då exempelvis bibliotekens datorer och databaserade kataloger är svåra att förstå sig på eller så kan det vara svårt att ta till sig den hjälp bibliotekarierna ger. Det kan vara svårt att förstå någon som man inte känner.

2. Fysisk tillgänglighet.

Med detta menar Buckland att användaren är ute efter en viss informationskälla, t ex en bok som kanske är utlånad. Det kan då vara av värde att veta hur en likvärdig informationskälla, i detta fall en bok, kan sökas upp.

3. Priset för användaren.

Enligt Buckland handlar priset om mer än pengar, det inkluderar också tid, ansträngning, obehag och kostnad. Vissa bibliotek tar till exempel ut en avgift för att reservera böcker eller för att kunna hyra film. Det kan också vara svårt att lära sig hur böckerna är uppställda på ett visst bibliotek, och till exempel var CD-skivorna förvaras. Det kan kännas olustigt för användaren att fråga efter vissa informationskällor och det kan kännas olustigt att inte ha råd med de avgifter som biblioteket eventuellt tar ut.

4. Kostnader för förmedlaren.

Det kostar tid och pengar att ge människor tillgång till bibliotekens verksamhet. Några faktorer som kan ingå i denna barriär är: öppetider, personalkostnad för skolbibliotekarie, lokalkostnad, städ, inköp av litteratur och läromedel. Även sociala värderingar kan spela roll när det gäller inköp och vad biblioteket anser vara lämpligt och vad som är olämpligt att köpa in.

5. Förståelse av källan.

Med denna barriär menar Buckland hur användarens förmåga att tillgodogöra sig innehållet av informationskällan. Det är viktigt för användaren att kunna förstå innehållet i till exempel en bok. Buckland ser två lösningar på denna barriär: utbildning och förklaring. Användaren kan behöva tillgång till någon person som kan förklara eller tillgång till lexikon, översättningar eller andra hjälpmedel för att förstå.

6. Informationen som trovärdig.

Med det menar Buckland att informationskällan anses vara trovärdig av användaren. Informationen som användaren finner kan skapa konflikter med dennes tidigare uppfattningar om t ex sociala aspekter, utbildning, klass, kön, ålder och etnicitet. Det kan betyda att användaren inte kommer att ta till sig informationen (Buckland 1991, s. 78).

4.3 Konsekvenser av teorival

Utifrån Wilsons modell kommer vi i analysdelen diskutera resultatet av våra intervjuer vid varje led i turordning. Sammantaget tror vi att Wilsons modell kan fungera bra för oss som teoretiskt verktyg då vårt forskningsproblem består av att erhålla större förståelse för lindrigt utvecklingsstördas informationsvanor. Vidare tycker vi att Bucklands barriärer behövs för att kunna besvara hur respondenterna ser på biblioteket som förmedlare av information.

5. Metod

I det här kapitlet följer en beskrivning av förförståelse, val av metod, urval, vårt intervjuunderlag, genomförande av intervjumall och intervjuer samt tankar kring den etik man bör beakta när man genomför ett sådant här arbete. Vi avslutar kapitlet med några egna reflektioner.

5.1 Förförståelse

Vi har olika utgångspunkt vad det gäller erfarenhet av personer med utvecklingsstörning. En av oss har jobbat med utvecklingsstörda på ett gruppboende för lindrigt och måttligt utvecklingsstörda i över 6 år. Den andre har ingen praktisk erfarenhet av personer med utvecklingsstörning. Det gör att en av oss har en relativt stor förförståelse för hur det är att leva med lindrig utvecklingsstörning i dagens svenska samhälle. Vi är medvetna om att det faktum att en av oss jobbat med den för vår uppsats utvalda gruppen kan innebära att denne kan tro sig redan veta hur respondenterna ungefär ska svara på de frågor som ställs, att resultatet redan till viss del är givet från början. Vi tror ändå att våra olika utgångspunkter kan vara bra för studien. Vi ska så gott det går vara så ödmjuka som möjligt inför detta faktum och försöka att arbeta så fördomsfritt som möjligt. Det betyder att vi inte ska försöka styra svaren dit vi vill utan låta respondenterna tala så fritt som möjligt om informations- och biblioteksvanor.

5.2 Den valda metoden

Generellt brukar man tala om kvantitativa eller kvalitativa metoder. De står för olika forskningsstrategier och inriktningarna skiljer sig åt vad det gäller vilken roll teorin spelar, vilken kunskapssyn de rymmer och vilka ontologiska ståndpunkter som ingår. Distinktionen är inte orubblig utan forskning kan innehålla drag av båda inriktningarna. Vissa forskare menar att det finns en grundläggande distinktion dessa två emellan medan andra menar att distinktionen inte är användbar. Alan Bryman menar att skillnaden mellan dessa två blir både allt viktigare och tydligare och han anser att det är ett fruktbart sätt att klassificera olika metoder eller tillvägagångssätt inom just samhällsvetenskaplig forskning (2001, s. 33).

Man kan i korthet säga att kvantitativa metoder ofta förknippas med naturvetenskapliga ämnen och i en utgångspunkt att kunskap och vetenskap är det som är empiriskt prövbart och mätbart. Kvalitativa metoder däremot har blivit ett allt mer populärt angreppssätt inom samhällsvetenskapen, där betoningen ligger på ord och inte på att samla in eller generera kvantitativa data. Man menar att det inte finns en enda objektiv sanning om verkligheten utan man tittar istället på hur världen förefaller utifrån en viss metod eller teori (ibid.).

Det kvalitativa synsättet riktar intresset mer mot hur individen tolkar och formar sin verklighet. Man intresserar sig för hur individer upplever, tolkar och strukturerar den omgivande verkligheten i relation till sina tidigare kunskaper och erfarenheter. Det huvudsakliga instrumentet i den kvalitativa strategin är interaktioner mellan individer (Backman 1998, s. 48).

Vi har inte kunnat finna särskilt mycket forskning där de utvecklingsstördas röst är den som hörs utan det är forskarens röst man hör (Färm 1999, s. 78-79). Vi är intresserade av respondenternas världsbild och då passar en kvalitativ strategi perfekt för att kunna fånga deras uppfattningar och tolkningar av den verklighet de lever i.

Vi har valt att göra sex stycken djupintervjuer med personer med lindrig utvecklingsstörning. Genom att följa en semistrukturerad intervjuguide (se bilaga 1) får vi en för vårt syfte bra fungerande flexibel intervjuprocess. Med en intervjuguide menas en lista över förhållandevis specifika teman som ska beröras (Bryman 2002, s. 301). Med semistrukturerade intervjuer menas en uppsättning frågor, generellt beskrivet som ett frågeschema, men där frågornas ordningsföljd kan varieras. Frågorna är också mer allmänt formulerade i jämförelse med strukturerade intervjuer som har en mer formaliserad och begränsad uppsättning frågor (ibid., s. 127). Respondenterna får samma allmänna frågor men i denna intervjuform finns det utrymme för diskussion som kan leda till att även respondenterna kan ställa frågor till oss. Frågorna behöver inte komma i samma ordning som i guiden och frågor som inte ingår i den kan också ställas om vi anknyter till något som respondenten sagt, respondenterna har alltså även stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt (ibid., s. 301).

Det har riktats kritik mot kvalitativ forskning när det gäller frågan om objektivitet. Den kunskap som kan fås genom kvalitativa intervjuer kan sägas vara subjektiv eftersom den är beroende av de intervjuade personerna. Steinar Kvale menar dock att det är just det som är styrkan med kvalitativa intervjuer eftersom man får möjligheten att fånga en mängd olika uppfattningar om ett ämne (1997, s. 14). För att den kvalitativa forskningen ska bli så saklig och tillförlitlig som möjligt måste forskaren under forskningsprocessens gång reflektera över och dokumentera olika val och tolkningar skriver Karin Widerberg (2002, s. 18). Vår ambition är att detta ska följas under uppsatsarbetets gång.

5.3 Urval av respondenter

Vi har fått kontakt med våra respondenter genom att kontakta en kulturförening för utvecklingsstörda i en kranskommun till Stockholm. Ansvarig för föreningen gav oss förslag på ett antal möjliga lindrigt utvecklingsstörda och vi valde att kontakta 6 stycken. Vi tänkte att 6 stycken respondenter var en bra start och att om materialet efter hand skulle kännas för tunt så skulle vi utöka antalet intervjuer. Det blev dock aldrig aktuellt då intervjumaterialet, enligt oss, visade sig vara fullt tillräckligt för att kunna genomföra en meningsfull och innehållsrik analys.

Eftersom en av oss jobbar på ett gruppboende så föll det sig naturligt att träffa dessa personer på en fest som föreningen anordnade. De fick då en kort bakgrund till studien och också det brev (se bilaga) vi skrivit. Alla 6 personer var positiva till studien och ville gärna ställa upp. I de fall det finns god man har vi hört efter med denne och fått godkänt att det är ok att intervju personen ifråga. Även berörd personal på de olika boendena har underrättats.

5.4 Vårt intervjuunderlag

Vi utformade tillsammans en intervjuguide utifrån vårt syfte och våra frågeställningar och även med tanke på den berörda gruppens handikapp. Frågorna är enkelt och tydligt formulerade med hopp om att passa den berörda respondentgruppen.

5.5 Genomförande av intervjuer

Vi valde att genomföra intervjuerna i respondenternas hem eftersom vi trodde att det skulle göra det mer avslappnat för respondenterna och för att de skulle kunna visa bokstavligt, om möjligt, i hemmen hur deras olika informationsvanor kan se ut. I två fall var det endast en av oss som intervjuade då det var svårt att få ihop tider då vi båda samt respondenterna kunde träffas. I de fall båda var med och intervjuade hade en en mer tillbakadragen roll som ”antecknare” och den andra ledde intervjun. Vi delade upp det så eftersom en har jobbat länge med utvecklingsstörda och är väl insatt i de eventuella språkliga svårigheter som kan uppstå. Den andra tog sedan ansvar för att transkribera alla intervjuer. Intervjuerna varade mellan 35 och 60 minuter. I ett fall ville respondenten avsluta intervjun tidigare än vad som var tänkt och det respekterade vi. Vi ansåg ändå att intervjun hade gett oss så pass mycket så vi har valt att använda den ändå.

När vi kom hem till respondenterna började vi med att be dem visa oss runt och berätta lite om sig själva. Vi gjorde så för att skapa en trygg stämning istället för att sätta på bandspelaren direkt då vi klev innanför dörren. Vi antecknade en del av de svar vi fick, till exempel ålder, arbetsplats, familj och vänner innan själva inspelningen av intervjun började. Vi uppfattade det som att de i nästan alla fall ingav respondenten en mer trygg inställning till oss än om vi bara hade satt oss ner och intervjuat direkt. I de flesta fall var de också intresserade av vilka vi var så vi berättade mer om vår utbildning och lite om vad vi gör annars. Vi tror att de flesta uppskattade detta.

Vi har använt en mp3-spelare för att spela in intervjuerna och vi har sedan fört över och sparat intervjuerna som datafiler. Intervjuerna kommer inte vara tillgängliga för någon annan än oss och kommer endast att sparas så länge det behövs, detta informerade vi så tydligt som möjligt för respondenterna. När intervjuerna inte längre behövs så kommer vi att radera dem.

Vi hade som mål att genomföra sex intervjuer. Vi bestämde oss för att om vi ansåg att det inte räckte skulle vi genom föra ytterligare två intervjuer. När vi gjort sex intervjuer satte vi oss ner och slutförde presentationen av intervjuerna samt började vår analys av det insamlade materialet. Vi tyckte då att sex intervjuer skulle vara nog för att genomföra en intressant analys.

5.6 Genomförande av intervjuanalys

Intervjuerna transkriberades av Eva och lästes noggrant flera gånger av båda författarna. Under och efter varje intervju antecknade vi alltså också flitigt och dessa anteckningar var sedan en bra vägledning då vi skulle urskilja återkommande och särskiljande mönster. Vi har sedan försökt placera in respondenternas svar i Wilsons modell och även med Bucklands idéer som underlag. I diskussionsdelen har vi sedan försökt att koppla ihop analysen med bakgrunden och tidigare forskning och litteratur.

5.7 Forskningsetik

Enligt det Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets (HSFR) etiska principer finns det fyra huvudkrav som man ska ta hänsyn till vid en undersökning (Vetenskapsrådet, 2002).

Vi utformade brevet så enkelt men informativt vi kunde. Vi pratade också med den personal som fanns på de olika boendena så att de tillsammans med respondenterna kunde prata om oss och intervjuerna innan vi kom dit. Även gode män och i vissa fall föräldrar meddelades så att de också kunde vara med och förbereda respondenterna. De gjorde att respondenterna kändes väl förberedda när vi kom dit och det var lätt att börja intervjua. *Informationskravet* är en mycket viktig faktor. Att ge information till ”normalbegåvade” människor kan vara svårt i sig. Har man även ett funktionshinder, i detta fall en lindrig utvecklingsstörning, blir det ännu viktigare att man presenterar en så lättförståelig information som möjligt.

Angående *samtycket* så är det såklart ganska så komplicerat. Samtliga respondenter gav dock sitt samtycke och var positiva till att bli intervjuade men vi har hela tiden varit öppna för att respondenterna kunde avbryta sin medverkan när de helst ville. Intervjuerna fortlöpte som planerat och vi tyckte oss känna att ett förtroende kunde skapas mellan oss och respondenterna.

Vi har självklart fingerat alla namn och i vissa fall också ändrat på en del för uppsatsen ovidkommande fakta som till exempel exakt ålder och exakta familjeförhållanden. Vi har också försökt vara så tydliga som möjligt mot respondenterna och andra berörda runt om dem med att de är helt anonyma i uppsatsen. Vi tror att det bidrog till att respondenterna blev mer avslappnade och vågade svara mer öppet på våra frågor. I HSFR kallas det för *konfidentialitetskravet*.

Vår förhoppning är såklart att vår uppsats ska förmedla en bild av hur de utvecklingsstördas informationsvanor ser ut, vilka eventuella barriärer de stöter på i informationssökandet och även bibliotekets roll och att det på sikt kan leda till något positivt för de berörda. *Nyttjandekravet* innebär att: ”Inför varje vetenskaplig undersökning skall en vägning göras av det förväntade kunskapsstillskottet mot möjliga risker i form av negativa konsekvenser för berörda undersökningsdeltagare” (Vetenskapsrådet, 2002).

5.8 Reflektioner

Noterbart är att tre av deltagarna är kvinnor och tre är män, men vi har inte lagt någon vikt vid någon eventuell skillnad mellan kön i uppsatsen. De flesta respondenter bor på gruppboende vilket innebär att personal finns i samma korridor. Två respondenter bor dock i egen lägenhet som är knuten till gruppboende, alltså inte i direkt anslutning till personalens utrymme. Vi har inte lagt någon större vikt vid denna skillnad utan koncentrerat oss på att alla respondenter har någon slags personal och daglig hjälp i det egna hemmet.

Det finns de som påstår att det kan vara svårt att intervjua utvecklingsstörda eftersom de p.g.a. funktionshindret kan ha svårt att förmedla och beskriva sina behov eller upplevelser (Socialstyrelsen, 2002). Vi har valt gruppen lindrigt utvecklingsstörda som i många fall nästan fungerar tankemässigt som de flesta andra ”normala”, trots att det kan krävas längre tid för att lära sig nya saker och tankemässigt kan det gå långsamt (Omsorgsboken 2004, s. 44-45). De är ofta personer som rör sig på egen hand ute i samhället och de har ofta läs-, skriv- och räkneförmåga (Nyberg 1991, s. 6). Vi tror att de, liksom de flesta normalbegåvade, har möjlighet att tillgodogöra sig den intervjuinformation vi gav innan vi träffades och att de även kan svara på våra frågor. För problem med respondenter kan nog uppstå även när man intervjuar normalbegåvade eller så kallade normalstörda människor.

6. RESULTAT

I vår uppsats vill vi belysa hur en grupp personer med lindrig utvecklingsstörnings informationsvanor kan se ut, vilka barriärer de kan uppleva i informationsanskaffningen samt hur biblioteken eventuellt har en roll i deras anskaffning av information. Vår avsikt är att låta deras egna berättelser komma fram och därför kommer de redovisas på ett ganska så utförligt sätt. Vi tror vidare att det är viktigt för att kunna göra en så grundlig analys som möjligt sen. De ord och meningar som är inom citationstecken är respondenternas egna ord, direkt tagna från intervjuerna. Vi har som ambition att återge intervjuerna med respondenternas egna ord i så stor utsträckning som möjligt och har därför med både svordomar och vardagliga uttryck i citaten. Namnen är som vi tidigare nämnt fingerade.

6.1 Klas

Klas är 28 år gammal och bor sedan 5 år tillbaka på ett gruppboende i en förort till Stockholm. Han jobbar på en daglig verksamhet som ligger på ett äldreboende. Där gör han olika sysslor, t ex hjälper han de äldre i deras hem, tömmer sopor och hjälper till i tvätteriet. Han trivs ganska bra på jobbet men säger att han egentligen tycker bättre om att vara hemma. Där kan han spela TV-spel och se på film ifred. Han största intresse är just att se på film, oftast på dvd men ibland också på bio. Framförallt gillar han "läskiga" och "spännande" filmer och nämner "Twilight", "Harry Potter" och "2012" som filmer han särskilt tycker om.

En gång i veckan går Klas på Särvox där han studerar engelska. Det har han gjort en termin. Engelska är något han är väldigt intresserad av att lära sig bättre, "det blir kul när man ser engelska filmer, att kunna ord" säger han.

Klas går ofta till det lokala biblioteket, "jag är där varje vecka". Han har haft lånekort på biblioteket "länge, så länge jag bott här". Han gick själv till biblioteket och skaffade det då han flyttade till området. Biblioteket ligger väldigt nära hans gruppboende så han brukar inte gå till några andra bibliotek. "De är snälla på biblioteket, om det fattas en bok som jag vill ha beställer de den åt mig" säger han. Han brukar dock inte söka själv i bibliotekens sökdatorer. Klas visar några av de böcker han precis har lånat, en bok med barnsånger och en bok om dinosaurier. När vi frågar om det händer att han köper böcker svarar han att han inte har råd med det. Han lägger alla sina fickpengar, han får 200 kronor varje vecka, på dvd-filmer. Han säger att hans gode man inte tillåter honom att köpa för mycket saker och att personalen inte tycker att han ska ha mer pengar, "jag köper så mycket onödigt då".

Ibland lånar han filmer på biblioteket också, senast lånade han "Teskedsgumman". Han tycker att det annars har för lite filmer på biblioteket och önskar att de skulle köpa in flera filmer som han gillar. Han tycker också att de har för ont om filmböcker och filmmusik. Han gillar inte heller att de inte har hans favoritskivor med gruppen "the Pinks".

Han tycker att biblioteket är bra men tycker att det är dumt att det är stängt på söndagar då han är ledig. Han tror att han skulle gå dit varje söndag i sådana fall.

Klas tycker att det är roligt att läsa romaner men gör det inte så ofta. Han läser mest faktaböcker och "barnböcker" säger han. Astrid Lindgren hör till favoriterna. Hans absoluta favoritroman heter "Låt den rätte komma in" av John Ajvide Lindkvist. Klas har till och med skrivit av hela boken på sin dator så att han ska kunna läsa den fler gånger. Han säger att han har lånat den version av boken som heter "Vampyren i Blackeberg" som finns på lättlästhyllan. Annars har han inte lånat så många böcker från den hyllan. Han säger att han

inte skulle vilja att personal läser högt för honom, han vill gärna läsa "ifred" i sin lägenhet. Han har dock aldrig, vad han kan minnas, fått frågan om personal ska läsa tillsammans med honom.

Ett annat av Klas stora intressen är dataspel. Han spelar flera timmar varje dag och favoritspelet är "Guitar Hero". Det går ut på att en låt spelas upp på TV-skärmen och att man med en låtsasgitarr som är kopplad till spelet ska försöka träffa "rätt" strängar/knappar för att få poäng. Han säger att han tränar varje dag på att bli ännu bättre på spelet men att många av låtarna är väldigt svåra. Ibland spelar han med kompisar men oftast själv. Han vet att man kan låna dataspel på biblioteket men har aldrig gjort det.

Klas har precis fått en bärbar dator av sin mamma. Han säger att det han helst av allt skulle vilja ha just nu är Internet. Han berättar att han har pratat flera gånger med sin kontaktperson på boendet om detta och även med sin gode man. De är negativa till att Klas ska skaffa Internet framförallt för att det kostar pengar och att de är rädda för att Klas ska gå in på "livsfarliga sidor" som visar "droger, porr och vapen". När vi frågar om han ändå använder Internet ibland berättar han att han brukar "surfa" hemma hos sin mamma och ibland på personalens dator. Han berättar att det bara är viss personal som låter honom använda den. De Internetsidor han använder mest är youtube.com, google.se, hotmail.se och facebook.com. Ibland beställer han också filmer från cdon.se och ginza.se "fast jag inte får". Han brukar mejla varje vecka till kompisar och sin flickvän och har precis börjat använda Facebook som är ett slags sida där man håller kontakt med sina kompisar genom att skicka meddelanden, lägga upp foton och skriva om sig själv. Han brukar "googla" för att ta reda på olika saker som t ex när en ny film ska komma ut eller om han vill läsa om något han är intresserad av. Vi frågar om han vet att biblioteket ofta har Internetdatorer som man kan boka med sitt lånekort. Man kan då sitta en begränsad tid vid bibliotekets datorer för att använda Internet. Klas säger att han har sett att biblioteket där han bor har Internet men att han inte tycker att om att använda Internet där om man t ex ska "skriva något hemligt" och han är ganska säker på att det kostar pengar att låna datorerna och det har han inte råd med. Då känns det inte så kul om någon tittar när man skriver säger han. Det händer att han använder Internet på sin mobiltelefon men då har mobilräkningen blivit så hög ibland att hans gode man blivit väldigt arg.

Klas läser nästan aldrig tidningar och har inte hört talas om 8 sidor. Han säger att han inte är intresserad, men om det t ex har hänt en katastrof som tsunamin kan det hända att han köper Aftonbladet. Han tycker också att det är spännande att läsa om mord och bränder i tidningen ibland.

Klas lyssnar mycket på musik, både på stereon hemma och i hörlurar när han t ex är på väg till jobbet. Han gillar hårdrock och filmmusik mest men också svenska grupper som Herreys och the Pinks. Ibland lånar han musik på biblioteket, men inte så ofta. Han köper skivor när han har råd eller lånar från kompisar och familj. Han köper ofta musik på loppisar och då nästan alltid billiga LP-skivor.

6.2 Moa

Moa är 27 år gammal och bor i en gruppboende i en förort till Stockholm. Moa går några dagar i veckan på sörvux där hon läser matte och svenska. Hon har också ett arbete på en daglig verksamhet där hon får hjälpa till i köket på ett äldreboende. Hon hjälper också till i äldreboendets tvätter.

Moa säger att hon går ganska ofta till biblioteket, dels till ett bibliotek som ligger 5 minuters promenad från hennes boende och dels till ett bibliotek dit hon får åka buss i 15 minuter. Hon har haft lånekort så länge hon minns och gick ofta med skolan till biblioteket förr i tiden. Ibland gick hon med sina föräldrar också, ”men det var ju längesen”. Till biblioteket går hon nu för tiden ibland själv men oftast med personal, ”om de har tid”. Hon tycker bättre om att ha med personal säger hon. Hon berättar att hon halkade en gång i trappan som leder till biblioteket, det var ”jobbigt” säger hon. Nu tar hon alltid hissen men ”det är ju tråkigt när den är sönder” och hon säger att det är ganska ofta.

Moa brukar själv köpa *Aftonbladet* eller *Expressen* cirka 3 gånger i veckan, ofta för att hon vill ha den TV-tidning man kan få till. ”Annars vet jag inte vad som går på TV”. Nästan varje dag tar hon gratistidningarna *Metro* eller *Stockholm city* på väg till skolan eller jobbet, hon brukar ta hem den efteråt för att kunna ”läsa i lugn och ro” också. Hon tycker också om andra tidningar som *Allers* och *Sköna hem* och det händer att hon köper dessa, ”men inte så ofta, kanske om pengar är över på fredag”.

Moa berättar vidare att de varje vecka i skolan läser tidningen *8 sidor*. Där står vad som händer i världen säger hon. På boendet har de inte *8 sidor* men Moa skulle gärna vilja att de skaffade den så att hon kan läsa om vad som händer. Hon vet inte om biblioteket har *8 sidor*, hon har inte sett den där i alla fall. Hon vet inte heller om *8 sidor* finns på Internet men hon har hört att *Aftonbladet* har en hemsida och hon tror att hon skulle gå in på den om hon hade Internet hemma.

På biblioteket lånar hon ofta Astrid Lindgrens böcker, men hon tycker också om att låna s.k. ”sagoband” eller ”sagoskivor”. Även *Bertböckerna* tillhör favoriterna. CD-skivorna med *Madickenböckerna* har hon lånat flera gånger. Vi frågar om hon vet att det ofta finns en lättlästhylla på biblioteken, hon svarar att hon sett dessa och att det har hänt att hon lånat från den. Hon berättar vidare att hon ofta ber bibliotekspersonalen om hjälp med utlåning, hon har bland annat svårt att komma ihåg sin kod till bibliotekskortet. Så kallade lättlästhyllor har hon inte hört talas om. Hon säger vidare att hon har sett att de har datorer på biblioteket men hon visste inte att man kunde boka dem för att t ex använda Internet. Det skulle hon gärna vilja göra. Hon visste inte heller att det finns speciella sök datorer för att leta till exempel böcker på biblioteket. ”Det låter lite svårt” säger hon.

Ibland läser lärarna på ”svenskan” på Särvox högt för hela klassen. Moa säger att hon tycker att det är roligt, ”men en gång somnade jag!”. Hon har aldrig vad hon kan minnas varit med om att personal läst högt för henne och hon säger att det skulle vara roligt om de gjorde det. Då skulle hon vilja att de läste högt ur någon *Madickenbok* eller kanske *Pippi*.

Moa har ingen dator hemma men använder dator i skolan varje vecka. Då skriver hon mest ”egna grejer”. Hon har aldrig provat att använda Internet och tror inte heller att hennes mamma eller pappa har det hemma hos sig. Hennes syster har däremot Internet hemma men Moa har aldrig provat att använda det där. Hon säger att ”det verkar lite svårt det med Internet, jag kan nog inte”. Däremot brukar systemen visa Moa olika saker på Internet. Hon säger att ”personalen ofta sitter vid datorn” men hon har aldrig lånat den. Hon tror inte ens att hon har frågat om hon får, hon tror inte att hon skulle få det iallafall. Hon är osäker på om personalen har Internet på sin dator.

Moa säger att hon gärna skulle vilja ha en egen dator med Internet hemma. Då skulle hon till exempel leta efter recept som hon kunde laga tillsammans med personal inne hos sig. Hon säger också att hon skulle leta efter resor, hon tycker mycket om att resa och har bland annat

varit i Kina, London och Grekland. Hon vet inte om hon har råd med en dator, att hon måste fråga sin gode man om det. Hon säger att hon tror att det är dyrt att köpa dator.

Hon tycker om att se på film och har ganska så många filmer hemma. Mest ser hon på TV. ”Det är dyrt med film” säger hon och berättar vidare att hon ibland får gå på bio för personalen. Då går hon med personal, andra boende eller med sin syster. Hon brukar aldrig gå själv på bio. På TV ser hon oftast på ”Dobbido”, ”Tre kronor” och ”Så ska det låta”. Ibland ser hon på dvd-film inne hos en av de andra boende, då kan det hända att de ser Harry Potter eller på ”roliga filmer”. Det händer också att hon lånar filmer av andra på boendet och av sin syster och ibland lånar de av henne.

Moa berättar att hon skulle vilja gå mer på teater och att det var länge sen hon gjorde det. Helst skulle hon vilja se ”Rasmus på luffen” med Markoolio, men hon är osäker på om den går kvar i stan och hon vet inte var hon ska hitta information om det. Hon säger att hon kanske kan fråga personalen.

När hon gick i skolan var de ofta på museum med hela klassen berättar Moa. Sen hon flyttade till gruppboendet för 5 år sedan har hon kanske varit på museum ”en eller två gånger” tror hon. Hon tror att ”personalen har mycket att göra” och att de är därför de inte hinner gå så ofta på museum eller på andra ställen inne ”i stan”.

6.3 Anna

Anna är 27 år och bor på ett gruppboende i Stockholm. Hon jobbar några dagar i veckan på ett aktivitetscentrum där hon bland annat packar tejp och är med i en karaokegrupp. Hon trivs bra på sitt jobb och hon tar själv bussen dit varje dag.

Hon har ingen dator och säger att hon inte vill ha någon heller, att hon ”inte kan det där [med datorer]”. Hon är inte speciellt intresserad av Internet men hon säger att hon vet att det finns tillgängligt på t ex hennes dagliga verksamhet och hemma hos hennes mamma. Hon har tittat på när personal på jobbet och boendet och även då föräldrarna använt Internet och de har då tittat efter skivor och resor åt henne. Bland annat beställde hon och hennes mamma en resa till Kanarieöarna på Internet.

På helgerna umgås hon nästan alltid med sin pojkvän. De tittar mycket på dvd -film och på TV. Till favoriterna hör Astrid Lindgrens filmer och den svenska filmen ”Såsom i himlen”. Varje vecka köper hon *Aftonbladets* TV-tidning för att kunna se vad som går på TV. På väg hem från sitt jobb händer det att hon tar gratistidningen *Metro*. Hon tror att de har tidningen 8 sidor på hennes jobb men hon säger att hon aldrig brukar läsa den. Hon har inte hört talas om att den finns på Internet.

Anna går bara till biblioteket ibland och då går hon tillsammans med personal eller med sina föräldrar. Hon går aldrig dit ensam utan bara när personalen ”kan”. Hon säger att hon skulle vilja gå dit mer ofta. Hon tycker att trapporna upp till biblioteket i centrum där hon bor är alldeles för jobbiga och hon har för tillfället tappat bort sitt bibliotekskort. När hon går dit brukar hon låna böcker från barnavdelningen säger hon, framförallt är hon intresserad av Astrid Lindgrens böcker. Hon vet att det finns musik att låna där men det finns inga skivor som hon tycker om. Hon säger att hon aldrig har bett om hjälp av personalen på biblioteken utan behöver hon hjälp tar hon med personal eller föräldrar till biblioteket. Hon har aldrig använt bibliotekets datorer för att söka efter det hon vill låna eller för att använda Internet. Hon är osäker på om det ens finns sådana datorer på närmaste biblioteket. Hon tycker också

att biblioteket är ”så stort”, att de är ”väldigt mycket böcker” och ”att det är svårt att hitta sånt jag kan gilla och så”. Lättlästhyllor vet hon inte vad det är. Hon säger att när hon bodde hemma hos sina föräldrar så gick hon ganska ofta till det lokala biblioteket, de åkte bil dit då. ”Det är jobbigare att gå till biblioteket” menar hon. Även under skolgången besökte hon ofta biblioteket i skolan tillsammans med klasskamrater och lärare. Hon brukade mest låna böcker om kärlek. Hennes lärare brukade hjälpa henne att hitta böcker på biblioteket. Personalen på hennes nuvarande boende hjälper henne ibland. ”Men det var länge sen jag var där nu” säger Anna. Det hände ganska ofta att lärarna på hennes gymnasieskola läste högt för klassen, det tyckte Anna var ”jätteroligt” och ofta läste de böcker om ”kärlek och sorgsna berättelser”. Hon har aldrig varit med om att personal har läst högt för henne och hon tror att hon skulle tycka det var roligt om de gjorde det. Hon kanske ska fråga om det gå, ”om de har tid”.

Anna tycker mycket om att sticka på sin fritid och hon har några böcker om stickning som hon brukar titta i ofta. Om stickningen ”maskar sig” brukar hon fråga en viss personal som kan sticka om hjälp eller så brukar hennes mamma hjälpa henne. Hon brukar sticka halsdukar och lapptäcken, ”det är det jag kan” säger hon. Hon skulle gärna vilja lära sig att sticka till exempel en tröja till sin pojkvän men hon tycker att det är ganska svårt, men hon kanske kan lära sig det sen ”om jag tittar i boken kanske” eller ”personalen kanske kan visa eller så”.

Anna går också och simmar en gång i veckan och då brukar hon åka färdtjänst dit och hem. Personalen brukar beställa resan åt henne då.

Annars lyssnar hon mycket på musik, ”flera gånger om dagen” och till favoriterna hör dansbandsmusik och ”kärlekslåtar”. Hon har mycket skivor men köper inga själv utan får brända skivor av sin mamma och av sina systrar. Hon säger att ”det är ganska dyrt med skivor” så det blir inte så ofta att hon köper själv. Ibland får hon skivor och filmer i present, hon säger att hon alltid önskar sig det när hon fyller år eller när det är julafton.

Anna går ofta ut på dans. Varannan vecka anordnas en stor dans med dansbandsmusik ”inne i stan” och dit brukar Anna åka själv med sin pojkvän och ibland med personal. Hon gillar bäst att åka utan personal men ibland får hon inte det, ”ifall jag missar taxin” säger hon ”då blir de [personalen] oroliga och då kanske jag inte åker”.

6.4 Lisa

Lisa är 31 år gammal och jobbar i en matsal där hon hjälper till att plocka disk och torka bord. Hon trivs bra på sitt jobb och har nyligen fått en egen lägenhet tillsammans med sin pojkvän knuten till ett gruppboende i närheten av jobbet, så hon kan gå eller ta en buss dit. Hon säger att hon inte behöver så mycket hjälp men berättar att hon kan ringa till personal så kommer de så fort de ”får tid”.

Lisa går på särvtid en gång i veckan, då läser hon datakunskap. På skolan har de alltså dator som man kan låna och hon har haft mejladress och Facebook i flera år. Hon brukar mejla vänner och till personal ibland, det tycker hon är väldigt roligt. Hon brukar också titta efter nya skivor på nätet som hon vill köpa och efter vilka band som spelar på båt kryssningar. Hon tittar också vad kryssningarna kostar så hon kan fråga sin pappa och personal om hon får åka. Hon åker några gånger per år, mer har hon inte råd med berättar hon. Hon har en dator hemma men får inte skaffa Internet, ”det kostar mycket”. Hennes pojkvans föräldrar tycker att det är ”onödigt” och ”dyrt” men hennes föräldrar tycker att det skulle vara ok. Även personalen på gruppboendet tycker att de borde få skaffa Internet, men än så länge har de inte fått det.

Hade hon haft Internet hemma hade hon kollat mycket på dansbandssidor och mejlat sina vänner. Nu gör hon det när hon är på skolan eller hemma hos kompisar och familj, men hon tycker att det är alldeles för sällan. När hon har tillgång till Internet brukar hon också själv kunna beställa färdtjänstresor genom en digital tjänst och hon brukar titta på busstidtabeller när hon ska åka någonstans. ”Det är bra att kunna kolla bussen, när den går, så jag vet” säger hon. Eftersom de inte har Internet hemma så brukar personal beställa färdtjänst åt dem eller så får de låna personalens dator. Lisa säger dock att när hon lånar personalens dator måste hon ofta bli färdig väldigt snabbt och då hinner hon kanske inte mejlat klart. Personalen brukar vara i samma rum när hon lånar deras dator och då blir hon lite stressad säger hon.

Lisa säger att hon inte hinner läsa böcker så ofta, hon läste mer när hon fortfarande gick i skolan. Då brukade hela klassen gå till ett bibliotek för att låna böcker. Hon lånade då ofta ”kärleksböcker” och diktböcker från den lättlästa hyllan. När vi frågar varför hon inte hinner läsa nu säger hon att hon har så mycket annat att göra på fritiden. Hon och pojkvännen har en tvätt- och städdag i veckan, ”som man inte får ändra på”, och en kväll åker de och handlar tillsammans med personal. Varje dag lagar hon mat själv eller tillsammans med personal och efter det brukar hon vara trött och vill helst bara titta på TV eller DVD-filmer. På helgen vill hon gärna gå ut och dansa med sina vänner eller hitta på andra ”roliga saker”. Hon går så ofta hon kan på bio men det är ganska dyrt tycker hon. Hon skulle vilja gå mer på bio men tror inte att det går. Hon får sin handikappspeng varje månad, som ska räcka till nöjen såsom bio, teater, fika och godis. Hon tycker inte att det räcker egentligen men hennes pappa och personalen har bestämt det. Hon sparar också av de pengarna till en resa de ska göra i sommar.

Lisa säger att det är långt till biblioteket men hon försöker ändå komma dit en gång i veckan när hon ändå ska till en kompis som bor i närheten. Hon säger att biblioteket stänger klockan fem varje dag och då hinner hon ofta inte dit fast hon skulle vilja. Hon har färdtjänstkort men berättar att hon mest använder det till taxiresor när hon ska åka på dans eller längre resor. Hennes pappa säger att hon inte får använda det i onödan, då blir det så dyrt, så hon tror inte att hon till exempel får åka taxi till biblioteket. På biblioteket lånar hon framförallt böcker, filmer och musik. Böckerna hittar hon ofta på den lättlästa hyllan. Om hon inte hittar det hon söker brukar hon fråga om hjälp av bibliotekspersonalen, ”de brukar var rätt så hjälpsamma”. Vi frågar om de har Internet på biblioteket och det säger Lisa att de har, men att det kostar 30 kronor varje gång och det tycker hon är för dyrt. Hon önskar att de hade mer musik-dvdfilmer på biblioteket som hon kunde låna, så att man ”både kan se och lyssna” på musik. Hon har heller aldrig använt bibliotekens egna sökdatorer för att leta det hon vill låna, men tror att det skulle vara bra för att hitta det hon vill låna.

Vi frågar om personalen läser med dem ibland, men Lisa kan inte minnas att personal någonsin har läst böcker eller tidningar med dem, varken på hennes nuvarande boende eller på de boende hon bodde på innan.

Varje vecka köper hon TV-guiden för att kunna se vad som ska gå på TV. Hon och pojkvännen tittar mycket på TV och till favoriterna hör ”Familjen annorlunda”, ”Melodifestivalen” och ”Superhjältarna”. Hon försöker ta gratistidningen Metro så ofta hon kan men den är ofta slut på det stället hon går förbi varje morgon. Hon gillar också korsordstidningar och köper det så ofta hon kan. Den lättlästa tidningen *8 sidor* läser hon i skolan ibland men de har den inte på gruppboendet eller hemma.

6.5 Karl

Karl är 29 år och jobbar som vaktmästare på ett äldrecentrum i närheten av sitt boende. Han bor i en fristående lägenhet i en förort till Stockholm. Lägenheten är kopplad till en gruppboende i närheten. Dit kan han ringa när han behöver hjälp med olika saker som t ex handla mat, tvätta och städa.

Karl har en dator hemma men han har inte Internet. Hans föräldrar och personalen tycker att det blir för dyrt för honom berättar han. Det har hänt att han använder Internet hemma hos sina föräldrar eller på sitt jobb men det blir inte så ofta. När han har tillgång till Internet brukar han titta på sin förenings hemsida om de till exempel ska anordna musikfester eller konserter och han kan då också beställa färdtjänst själv. Hemma hos sig är det personal som beställer färdtjänst åt honom, men han skulle tycka det var bra om han kunde göra det själv på Internet och säger att han frågat flera gånger om inte det vore bra om han också hade Internet hemma. Han brukar också titta mycket på Internetsidor om dansbandsmusik och då framförallt om sin favoritgrupp Arvingarna när han får chansen.

Karl och hans flickvän som bor i närheten vill gärna gifta sig. Med hjälp av personal har de tagit reda på, på Internet, hur man går tillväga när man förlovar och gifter sig. Han har en utskrift av Internetsidan hemma. De förlovade sig för tre år sedan och vill så fort som möjligt gifta sig. Hans föräldrar tycker dock inte att de behöver göra det, ”att det räcker med förlovning”, men Karl hoppas att de ska ändra sig så att de får gifta sig, han säger att det är ”min högsta dröm nu”.

Karl gick ofta till biblioteket innan han flyttade till sin lägenhet. Då bodde han på en annan gruppboende som låg nära ett bibliotek. På det stället han bor nu finns inget bibliotek och han vet inte var det närmaste ligger. När han hade nära till biblioteket brukade han låna faktaböcker, gärna om bilar och traktorer, och DVD-film ganska ofta. Men han glömde ofta att lämna tillbaka det han lånat så till slut orkade han inte låna mer. Han säger att ”personalen inte påminde mig”. Han tror ändå att om det till exempel skulle öppna ett bibliotek där han bor nu så kunde han tänka sig att börja låna igen. Han har inget lånekort nu tror han. När han gick i skolan när han var yngre var de ofta på biblioteket tillsammans med lärarna. Det var bra tyckte han.

På fritiden tittar han mycket på TV och då ofta på program som ”Bygglov”, ”Skilda världar” och ”Rederiet”. Han tittar också mycket på DVD-filmer och gillar bäst deckare som Beckfilmerna. Det händer att han köper Beckfilmer ibland om de ”är på rea”.

Han tycker också mycket om musik och köper skivor ibland, men det är ”lite dyrt”. Ibland finns det ”billiga skivor” på den mataffär som han handlar på så då kan han köpa, men ofta får han skivor i present av sina föräldrar och av vänner. Han lånar också skivor och filmer av vänner och de brukar låna av honom.

Han köper ofta Aftonbladet och varje vecka deras TV-bilaga. Varje vecka kommer också en lokaltidning gratis på posten och den läser han alltid. Han tar Metro ibland men ”inte så ofta” och det var länge sen han läste böcker. Om han skulle läsa något så skulle det bli böcker om musik, ”om Vikingarna och Arvingarna”, men han vet inte om det finns sådana böcker på till exempel biblioteket. I skolan när han var yngre hände det att lärarna läste hög ur Bert-böckerna, det tyckte han var roligt. Han har varken på sitt nuvarande boende eller på sitt förra boende varit med om att personal har läst för eller med honom. Karl har inte hört talas om tidningen 8 sidor men tror att han kanske skulle läsa den om den fanns hos personalen eller på jobbet.

Han tycker mycket om att laga mat och gör det ofta tillsammans med personal. Han brukar få recept av sin mamma och av personal och gillar bäst köttfärs- och kycklingrecept. Han hittar också recept i tidningar ibland som han klipper ut och det har även hänt att kompisar har tipsat om goda rätter.

6.6 Lars

Lars är 30 år gammal och har precis flyttat från ett gruppboende till en satellitlägenhet. Det innebär att han bor i en fristående lägenhet och att det kommer personal som hjälper honom några timmar varje dag men annars klarar han mycket av vardagslivet själv. Han jobbar med att plocka skräp och städa utomhus i parker och i andra områden och trivs väldigt bra med det.

Lars bodde alltså tidigare på gruppboende och där hade en period egen Internetuppkoppling. Det tyckte han var bra. Han läste bland annat mycket på Aftonbladets hemsida, mejlade med sina vänner och så gillade han flera musiksajter som t ex Arvingarnas hemsida och även andra dansband och han kollade ofta på busstabeln eftersom han åkte buss till jobbet varje dag. Det hände också att han beställde skivor på Internet men inte så ofta eftersom ”personalen tyckte det var dyrt” och han ville gärna spara sina pengar till annat. Han hade inte Internet så länge för hans gode man och föräldrar var oroliga att han skulle gå in på ”dåliga sidor” och ”hamna jävligt fel”. Lars vet inte riktigt vad det skulle vara men han säger att han gärna skulle vilja ha Internet igen. I sin nya lägenhet finns det inte Internet och både personal och hans föräldrar säger att han ska få vänta med det ett tag. Han har en dator som han använder ibland. Han tränar på att skriva och så kan man lyssna på musik genom datorn. Han säger att datorn börjar bli gammal och att han gärna skulle vilja ha en ny men han tror inte att han har råd med det just nu. Det händer att han använder Internet hemma hos sina kompisar ibland.

Lars köper ibland Aftonbladet och han tar ofta gratistidningar som Metro och Stockholm city. På gruppboenden läste han ibland tidningen ”8 sidor”, den tyckte han om, men han vet inte om det går att prenumerera på den nu när han bor själv. Han tyckte inte så mycket om att läsa böcker och tittar mycket hellre på film. Tillsammans med sin flickvän brukar han se på filmer som ”Mama mia” och ”Den lilla sjöjungfrun”. Varje dag ser han också på TV-programmet ”Glamour”, det är hans absoluta favorit och det vill han inte missa.

”När jag har råd går jag på dans varje fredag” berättar Lars. Oftast blir det dansbandsmusik han dansar till och till dansen åker han själv. Han tar bussen dit och hem. Ibland säljer de skivor på dansen men Lars säger att han oftast inte har råd att köpa. Han har mycket skivor hemma som han fått i present när han fyller år och på julen.

Det händer att Lars går till biblioteket, ”men inte ofta”. När han bodde på gruppboendet gick de ibland tillsammans dit med personal. Han har lånekort och lånade filmer och ”ibland någon bok” men eftersom han glömde bort att lämna tillbaka och fick betala ”lite böter” så lånade han inte så mycket. Han vet inte om biblioteket hade datorer där man själv kan söka efter det man vill låna och han har aldrig använt sådana, ”det är nog svårt för en sån som mig” säger han. Han har inte heller hört talas om lättlästhyllor. Han berättar att de hade ett bibliotek på den gymnasieskola han gick på tidigare. Där var han ofta med sin klass och lånade böcker. Där var det ”lätt att lämna tillbaka” eftersom han hade böckerna i skolan och lärarna sa till när han skulle lämna tillbaka. Han berättar också att lärarna brukade läsa högt ur böcker ibland och att ”man fick vara med och välja bok” då. Han valde ”Boken om Bert” flera gånger i skolan och han lånade den själv också säger han. Det hände också att han lånade böcker om djur och ibland någon om rymden. Just nu vet han inte riktigt var det närmaste biblioteket

ligger men han tror att det är samma som låg nära hans förra gruppboende. Han kan tänka sig att gå dit men gärna ”med någon” som en personal eller någon av sina föräldrar. Det har också hänt att han gått till biblioteket med någon av sina föräldrar, ”de läser mycket, deckare och så”. Han visar oss en ljudbok som han har fått av sina föräldrar men eftersom hans CD-spelare är trasig så har han inte kunnat lyssna på den ännu.

Om han fick välja vad de skulle ha mycket av på biblioteket så är det mer musik i hans smak som till exempel Arvingarna och Vikingarna. Han tror inte att biblioteket han gick till förut hade sådana skivor. Han har inte hört talas om Lättlästa böcker men han tycker att det låter bra och skulle kanske kunna tänka sig att låna sådana. Han tror vidare inte att han någonsin bett personalen på biblioteket om hjälp att till exempel kolla efter skivor som han gillar, han kan inte minnas det i alla fall.

Annars läser alltså inte Lars så mycket böcker, han har nästan inga hemma visar han oss. På väggen har Lars ett schema med så kallade pictogrambilder som visar vad han ska hinna göra varje vecka som att tvätta, städa och handla. Han går också på flera kvällskurser varje år som till exempel folkdans och matlagning och på schemat finns bilder på dessa aktiviteter uppsatta på olika dagar. Han tycker att det är roligt att gå på kurs och just laga mat är något som han skulle vilja träna mer på säger han. Det händer att han lagar mat tillsammans med personal, men han skulle vilja göra det oftare om det går. Han har några favoritrecept som han har rivit ur tidningar och han samlar dem i en pärm. Han tror att han skulle leta recept ”på datorn” om han fick Internet igen, det händer att han gjorde det förut i alla fall.

Lars handlar mat och annat som han behöver en gång i veckan tillsammans med personal. Det tycker han är bra men han säger att han skulle vilja träna på att handla själv. Han har ICA-kort som han betalar med och hans gode man sätter in pengar där varje månad. Han säger att han inte har så lätt att komma ihåg koden och att personalen säger att han handlar för mycket ibland, men han skulle i alla fall gärna vilja träna på att gå själv till affären. På sitt förra boende händer det ibland att Lars handlade sin mat på Internet. Han berättar att Konsum har en sida på nätet där man kan kryssa i det man vill handla och sen kör de hem det till dörren. Lars skrev då en inköpslista tillsammans med personal och sen gick han själv in på sin dator och beställde. ”Det var jättebra” säger han och ”mycket lättare”. Han är ganska säker på att han skulle börja handla där igen om han fick Internet till sitt nya boende.

7. Analys

I detta kapitel kommer vi att använda T. D. Wilsons modell för att försöka analysera det empiriska material vi har samlat ihop genom de sex intervjuerna. Vi har försökt dela upp kapitlet med Wilsons modell i åtanke, det vill säga utifrån de olika delar som modellen bygger på och vi avslutar, som ett komplement, med att försöka tydliggöra bibliotekets roll i informationsanskaffningen utifrån Bucklands teori om barriärer.

7.1 Information seeking behavior

Wilson identifierar fyra olika tillvägagångssätt vid informationssökning i sin forskning: *passiv uppmärksamhet*, *passiv sökning*, *aktiv sökning* och *pågående sökning* (1997, s. 562-63).

Våra respondenter kan sägas ägna sig mycket åt den informationsökning som Wilson kallar för passiv uppmärksamhet. De flesta tittar mycket på TV och film, lyssnar mycket på musik och har just i dessa fall inga avsiktliga mål att söka information. Det är säkert ändå så att den passiva uppmärksamheten går över i passiv sökning många gånger och till och med aktiv sökning.

Flera respondenter beskriver även det som Wilson kallar för *aktiv sökning*. Klas använder sig till exempel ofta av sökmotorn www.google.com för att ta reda på saker han är intresserad av. Det kan vara information om en ny film eller nya dataspel han vill ha. Han använder sig också av mejl och Facebook för att hålla kontakt med vänner, vilket ju i sig kan sägas vara en aktiv sökning, i detta fall en sökning efter information om hur ens vänner mår och vad de gör. Även Lisa använder regelbundet mejl och andra Internetsidor för att söka information. Alla respondenter uppger att de köper olika slags dagstidningar så som *Aftonbladet* eller *Expressen*, ofta i syfte att få deras TV-bilaga så att de vet vad som ska gå på TV, vilket kan räknas till den aktiva informationssökningen. Även tidningarna *Metro* och *Stockholm city* är ett populära dagstidningsval, men kan på sätt och vis räknas till den *passiva uppmärksamheten* då det oftast inte verkar vara någon speciell informationssökning bakom läsandet av de tidningarna, men de kan ändå ge upphov till ny information.

Annan aktiv sökning kan vara biblioteksbesök då respondenten vet exakt vad denne ska låna. Moa till exempel lånar nästan bara böcker av Astrid Lindgren och vet alltså redan innan vad hon vill låna. Anna är också intresserad av just Astrid Lindgrens böcker och filmer. Flera respondenter söker också aktivt efter sin favoritmusik, både på biblioteket och när de har tillgång till Internet och ofta lånar de skivor av släkt och vänner. Lisa använder också Internet, när hon har tillgång till det, till att beställa färdtjänstresor och hon brukar också titta på busstidtabellerna där när hon ska åka buss någonstans. Karl går så ofta han har tillgång till Internet in på sitt favoritbands hemsida för att se om de släppt någon ny skiva eller om de ska spela i närheten så han kan gå och titta. Lars har tidigare också handlat mat på Internet själv, vilket absolut räknas till aktiv sökning tycker vi.

Vi kunde inte direkt finna exempel på det Wilson valt att kalla för *pågående sökning* under våra intervjuer, även om vi gissar att den *aktiva sökningen* ofta kan övergå i just *pågående sökning* som till exempel i Klas och Lisas fall. De använder, som vi nämnde ovan, mejl vant och regelbundet. Bristen på exempel här kan såklart också bero på att våra frågor i intervjuunderlaget inte var tillräckliga.

7.2 Person in context och Context of information need

I modellen utgår Wilson från individen med sina speciella förutsättningar som har ett visst informationsbehov som också finns i en kontext. Gemensamt för våra respondenter är att de alla har diagnosen lindrig utvecklingsstörning (läs mer om vad det innebär i kapitel 2). De bor alla i sådana boenden där det finns personal som är där för att stödja dem i deras vardag. En annan gemensam nämnare är att de inte själva ansvarar för sin ekonomi utan det sköts av gode män eller föräldrar.

Som vi påpekat tidigare så har vi valt att undersöka hur lindrigt utvecklingsstördas informationsvanor i vardagen ser ut och detta kan såklart variera då det finns olika intressen och livssituationer att ta hänsyn till. Några gemensamma nämnare kan dock sägas vara önskan att få tillgång till favoritmusik och dvd-filmer och flera uttryckte också en önskan om att få tillgång till Internet där tjänster som mejl, Facebook, färdtjänstbeställning och matbeställning var sådant som skulle användas.

7.3 Activating mechanism - Stress and coping

Wilson skriver att stress kan uppstå i många situationer och att ”coping” är det sätt som personen ifråga hanterar stressen med (1997, s. 554). Under intervjuerna märkte vi att det som kan sägas vara den största ”stressen” för många av respondenterna var att de inte hade tillgång till vissa informationskällor, i de flesta fall Internet. Fler av dem uttryckte en önskan om att få Internet och därmed kunna söka information om till exempel resor, favoritmusik, färdstätt inom lokaltrafiken och en respondent sa också att han skulle vilja kunna handla sin mat med hjälp av beställning över nätet. Vi uppfattade det som att de kände sig stressade av att inte få ha tillgång till Internet. Respondenterna hanterade denna stress på en del olika sätt. Klas ”surfar” hemma hos sin mamma och det händer att han lånar datorerna på biblioteket. Lisa använder datorerna på Särvox där hon går en gång i veckan för att mejla vänner och ta reda på olika saker. Karl använder också Internet hemma hos sina föräldrar eller på sitt jobb och Lars lånar dator med Internetuppkoppling hemma hos sina vänner ibland.

En annan stressfaktor kunde vara oron över att personal inte har tid att hjälpa, inte tid att följa med till biblioteket eller ta reda på det respondenten behövde. Anna till exempel går bara till biblioteket när personal ”kan”. Karl berättar att personal har glömt att påminna honom om att lämna tillbaka böcker och det gör att han får böter, vilket han hanterat genom att i princip ha slutat låna böcker.

7.4 Intervening variables

7.4.1 Psykologiska barriärer

Wilson menar att det kan finnas emotionella barriärer som till exempel rädsla för att använda informationskanaler man inte är van vid. Moa säger till exempel att ”det verkar lite svårt det med Internet, jag kan nog inte”. Moa uttrycker också en tvekan inför att fråga personal om hjälp för att skaffa information hon är intresserad av, så som teaterbiljetter till en musical hon vill se och om de kan följa med på till exempel museum.

Anna uttrycker också en emotionell barriär när hon säger att hon ”inte kan det där [med datorer]”. Hon uttrycker också en nervositet över att biblioteket är ”så stort”, att ”det är väldigt mycket böcker” och att hon har svårt att hitta.

Både Moa och Anna upplever bibliotekets trappor som jobbiga och Moa är rädd för att halka där som hon gjort en gång tidigare.

Moa och Lars uttrycker båda också att det verkar svårt att använda sig av bibliotekens sökdatorer för att hitta sådant man vill låna, de verkar osäkra inför att lära sig att söka i sådana datorer.

7.4.2 Demografiska/ekonomiska barriärer

Demografiska barriärer kan avse ålder, kön, yrke, inkomst, religion, etnicitet, intressen, utbildning, civilstånd eller annat.

Alla respondenter ger uttryck över en viss frustration över sin ekonomiska situation. Som vi påvisat i kapitel 3 så visar flera studier på att personer med funktionshinder, dit utvecklingsstörda hör, så lever många i den gruppen med mycket lägre disponibel inkomst och lägre pension än den övriga befolkningen (SOU 2001:56). Även Tideman visar i en doktorsavhandling att personer med utvecklingsstörning ofta lever med ekonomiska svårigheter (2001:1, s. 118). Klas vill till exempel gärna köpa en dator och skaffa Internet men hindras av sin gode man som har hand om hans ekonomi. Gode mannen tyckte att det är en för dyr månadskostnad för Internetuppkoppling men Klas menar att han skulle vara villig att dra ner på något annan kostnad så att han hade råd ändå. Han berättar också att han sällan köper böcker och andra saker för han har inte råd. Även Lisa säger att ”det kostar mycket” att ha Internet och att det är en av anledningarna till att hon inte får skaffa det.

Moa säger att det är för dyrt att köpa skivor och filmer och gör det därför inte så ofta fast hon gärna skulle vilja. Hon säger också att hon inte vet om hon har råd att köpa en dator. Lisa får helst inte åka taxi (färdtjänst) till exempel biblioteket i onödan för sin pappa, det blir för dyrt säger hon. Hon nämner också att hon har begränsat med pengar som ska räcka till nöjen och hon tycker att det är för lite. Även Anna ser ett problem med ekonomin då hon berättar att det är dyrt med skivor och att hon därför inte köper några. Karl säger också att skivor är dyrt och även Lars påpekar att han ibland köper ”för mycket” med sitt ICA-kort och att pengarna då inte räcker.

Lisa säger också att det bibliotek som hon brukar besöka tar ut en avgift för Internetanvändning och det har hon inte råd med.

7.4.3 Interpersonella och roll-relaterade barriärer

Wilson skriver att interpersonella barriärer kan uppstå när informationskällan är en person eller när interpersonell interaktion behövs för att få tillgång till olika slags information (1997, s. 560).

Flera av respondenterna ger uttryck för att personalen på de gruppboenden de bor på eller är knutna till spelar en stor roll i deras vardagliga liv och även i många beslut.

Vi tolkar det som att det inte bara är bra med personal som ska ”hjälpa till” utan de kan också framstå som barriärer i den vardagliga informationsanskaffningen. Klas säger till exempel att han inte får skaffa Internet för att hans kontaktperson på boendet säger att han då bara skulle använda Internet till att gå in på ”livsfarliga sidor” där man kan lära sig hur man ”gör bomber och knark”. Klas själv säger att han skulle använda Internet till att använda ”Youtube, Google och min Hotmail och min Facebook”. Eftersom han inte får ha Internet hemma brukar han använda det hemma hos sin mamma eller på sin skola och ibland händer det att han får använda personalens dator men då är de alltid med. Det är också hans gode man som bestämmer om han har råd eller inte med en dator med Internetuppkoppling. Han är alltså hela tiden beroende av andra människor när det gäller att få tillgång till Internet.

Moa ger uttryck för att hon ofta får vänta på personal för att få tillgång till information och att de ofta beror på om de har tid. Hon vill till exempel gärna att de ska följa med henne till biblioteket, men är då beroende av att de har tid att följa med just då hon vill. Även Lisa uttrycker denna tidsaspekt när det gäller personal. Karl berättar att han förväntat sig att personalen ska påminna honom att lämna tillbaka böcker till biblioteket i tid, men att de inte gjort det och att han då har fått böter. Även Lars nämner att han inte lånar böcker så ofta eftersom han glömmer att lämna tillbaka dem och att det var lättare att låna böcker när han gick i skolan eftersom lärarna där påminde honom så han slapp böter.

En annan aspekt Lisa uttrycker är att personalen som är knuten till hennes boende i princip har bestämt vilka dagar hon och hennes pojkvän ska till exempel tvätta och städa, det är tider ”som man inte får ändra på” säger hon. Det betyder att ett biblioteksbesök inte alltid blir av då Lisa vill, utan det kan istället bli schemalagt på en tid som Lisa egentligen vill göra något annat.

Även föräldrar och släkt verkar utgöra barriärer i informationsanskaffningen ibland. Lisa säger bland annat att hennes pojkväs föräldrar har bestämt att de inte får ha Internet fast de egentligen gärna skulle vilja ha det:

”Vi får inte skaffa Internet, för x pappa och mamma vill inte, men mina har sagt att det är ok, de tycker att det blir för dyrt, men min pappa tycker att det skulle ha varit ok, vi har försökt att prata med x föräldrar, jag och x vill ha det men det x föräldrar tycker att det är onödigt”.

Lars berättar att han inte längre får ha Internet för att hans gode man och hans föräldrar är oroliga för att han ska gå in på ”dåliga sidor” och ”hamna jävligt fel”.

Många av respondenterna är beroende av gode män som ansvarar för deras ekonomi. Klas berättar, som vi nämnde ovan, att hans gode man inte tillåter honom att köpa en dator med Internetanslutning. Även Moa nämner att hon måste fråga sin gode man om hon skulle ha råd med en dator och att hon tror att denne inte skulle tillåta det för att det skulle vara för dyrt. Lars har haft dator förut men den är nu trasig och hans gode man tycker inte att han ska köpa en ny.

Bibliotekspersonal verkar annars i regel uppfattas som hjälpsamma av våra respondenter. Lisa tycker de är ”rätt så hjälpsamma” och Klas berättar att bibliotekspersonalen brukar hjälpa honom att beställa böcker när det behövs. Även Moa frågar ofta om hjälp på biblioteket då hon har svårt att hitta. Varken Anna eller Lars ber dock bibliotekspersonal om hjälp, de går antingen själva eller tar hjälp av föräldrar och boendepersonal.

Flera av respondenterna berättar om att när de fortfarande gick i skolan ofta besökte biblioteket och att det då var läraren som tog dit dem. I flera fall har också lärare läst högt i

klassrummet, Moa berättar att hennes lärare på Särvox brukar läsa högt och Anna minns att lärarna på gymnasiet ofta läste högt ur böcker som klassen hade fått välja.

I kapitel 2 beskrev vi bland annat läsombudens roll och att det i Sverige bedrivits flera projekt för att utbilda fler läsombud på gruppboenden runt om i landet. Det intressanta är att ingen av våra sex respondenter verkar ha fått ta del av till exempel högläsning på de olika slags boenden de bor på. Vi har inte haft möjlighet att undersöka varför det är så, men det är ändå anmärkningsvärt att ingen av våra respondenter verkar ha fått möjlighet att ta del av sådan information som ett läsombud kan ge. Just högläsning av läsombud är ett exempel på det Wilson menar med interpersonell interaktion som behövs för att få tillgång till information. Däremot berättar Moa, Anna och Lars att när de gick i skolan tidigare så läste lärarna ofta högt ur böcker som eleverna fått välja.

7.4.4 Omgivningsrelaterade/situationsbundna barriärer

Med omgivningsrelaterade eller situationsbundna barriärer menar Wilson till exempel geografiska faktorer och brist på tid.

Något som nästan alla informanter nämnde var att de ansåg att personalen på deras boenden inte hade tid att till exempel följa med till biblioteket eller gå på bio och museum. Mer än en gång upprepades orden ”om personalen kan” eller ”om personalen har tid”. Mycket verkar hänga på om personal har tid att vara med den boende så att de till exempel får hjälp med att få tag i viss information. Anna till exempel vill inte gå till biblioteket själv, utan går bara när personal kan följa med, och det blir inte så ofta som hon skulle vilja.

Lisa visar ett veckoschema som hon och hennes pojkvän måste följa varje vecka. De har till exempel speciella tvätt- och städdagar ”som man inte får ändra på” för personalen. Även resten av veckan är ofta fulltecknad med olika aktiviteter. Hon menar att det är en av anledningarna till att hon inte läser så mycket böcker längre.

Lisa säger också att det är för långt till biblioteket och att det är en anledning till att hon inte åker dit så ofta. Även Karl verkar ha ett stort geografiskt avstånd till biblioteket, han vet inte var det närmaste ligger och det blir en anledning att inte åka dit. Innan han flyttade till sin nya bostad hade han nära till biblioteket och gick oftare dit.

7.4.5 Barriärer beroende på källans karaktär

Wilson menar att ett fundamentalt villkor för informationssökning är att informationen ska finnas tillgänglig för individen (1997, s. 561). Flera av respondenterna visar att de har svårt att få tag i den information de är ute efter eftersom de till exempel inte har tillgång till Internet i sina egna hem. De måste antingen låna Internetuppkopplade datorer på biblioteket eller fråga om de kan låna boendepersonalens eller släktingars datorer för att söka på nätet. Detta blir ett uppenbart hinder i informationssökningsprocessen och verkar betyda att flera inte får tag i eller faktiskt struntar i att söka information ibland.

Klas ger till exempel uttryck för att han inte vill använda bibliotekets Internetdatorer därför att han gärna vill skriva ”hemliga” saker ifred och att han får känslan av att någon kan titta om han sitter där och skriver. Det gör att han inte använder Internet så ofta som han vill. Han säger:

”man vill skriva en del hemligt du vet, och det känns som att folk kan titta vad jag skriver, du vet, datorerna står mitt i biblioteket, det blir inte så hemligt tycker jag då om jag mejlar min flickvän eller så”

Även Lisa tycker att det känns stressigt att använda till exempel personalens dator, vilket gör att hon drar sig för att fråga om hon får använda den. Det gör att hon inte alltid får tag i den information som hon är ute efter och även att hon inte känner att hon hinner använda Internet så länge som hon har lust när hon väl har tillgång till det. Hon säger:

”det har blivit här att jag inte har fått suttit så mycket vid deras [dator], jag får bli klar ganska så fort för när jag har suttit ibland och kollar hotmailen eller så, då blir det snabbt att jag får gå in och kolla, men då kommer dom [personalen] in efter ett tag och behöver datorn”

I ett läsombuds roll ingår att tillhandahålla så kallat ”lämpligt material” till utvecklingsstörda, alltså att som Wilson menar se till att informations ska finnas tillgänglig för individen (1997, s. 561). Det kan till exempel vara att se till att det finns tidningar som informerar om nuläget i världen och även anordna högläsning om den utvecklingsstörde inte kan läsa själv. Annat material kan vara informationshäften inför politiska val, om juridiska rättigheter och så vidare (Centrum för lättläst, 2010). I rapporten ”Bibliotekets särskilda tjänster” framgår också att det finns en markant skillnad mellan de gruppboenden som har läsombud och de som inte har det. Gruppboenden med läsombud har oftare en mer positiv inställning till läsning och kultur (1999). På de boenden vi har besökt finns det, enligt våra respondenter, inga läsombud som ser till att viktig information finns och kontinuerligt uppdateras. Det kan innebära att viss information inte finns tillgänglig på ett lätt sätt så som det krävs för en lyckad informationsökning.

Nyhetstidningen *8 sidor*, som direkt vänder sig till gruppen utvecklingsstörda, verkar inte heller finnas tillgänglig på de boenden vi besökte. Däremot verkade det som att en del av de som gick på till exempel särvux läste den ibland och Moa berättar att de läser *8 sidor* varje vecka i hennes klass. Högläsning överhuvudtaget verkar vara förlagd enbart till skolan.

I LSS-lagen står också att det till kommunens uppgift hör att ge samhällelig information och annan information av vikt till de som berörs av lagen, i vårt fall de utvecklingsstörda (LSS § 15). Vi tolkar det också som att det är kommunens uppgift att det finns sådan information på boenden, dagliga verksamheter samt på bibliotek. Vi har dock i vår undersökning inte funnit några exempel på att sådan information finns tillgänglig, det är åtminstone inget som våra respondenter kan vittna om att de fått ta del av.

7.5 Activating mechanism

De aktiverande mekanismerna finns alltså på två ställen i Wilsons modell. Denna aktiverade mekanism kan sägas uppkomma då informationssökningsprocessen påbörjats och pågått ett tag, men det finns ändå risk för att den ska stanna av helt. Wilson redogör för risk/reward theory som är inriktad på olika typer av risker som kan påverka informationsbeteendet.

Financial risk är, som vi också var inne på under barriärerna, mycket aktuell för vår uppsats. Vi har flera exempel på hur respondenterna hänvisar till att informationskällor som de är intresserade av att köpa är för dyra och de har därför inte möjlighet att införskaffa allt de vill så som skivor, böcker, tidningar och filmer. Klas löser detta dilemma till viss del genom att låna böcker, filmer och musik på biblioteket eller av familj och vänner. Moa berättar att hon brukar låna filmer av kompisar på boendet. Lisa brukar låna personalens dator när hon vill använda Internet, även om det blir tidsbegränsat. Även Karl lånar sina föräldrars dator ibland

och passar på att använda Internet på sitt jobb när det är möjligt. Trots att många av respondenterna tar till alternativ till att köpa olika informationskällor finns det ändå risk att de missar mycket av den information de vill ha i vardagen då de inte har råd.

Social risk handlar enligt Wilson om att en produkt, till exempel filmer och skivor, ska imponera på vänner och kollegor. Vi fann inga direkta exempel på det under intervjuerna.

Med *ego risk* menas om en produkt kan bättra på en individs lyckotillstånd på ett estetiskt eller kunskapsmässigt plan. Eftersom Klas, Moa, Lisa och Lars gärna vill ha egen dator med tillgång till Internet men på olika sätt inte får det så är det klart att en *ego risk* uppstår. Internet skulle kunna hjälpa dem med att ta reda på information själva utan att blanda in andra personer och troligtvis skulle en sådan självständig känsla kunna bättra på deras så kallade lyckotillstånd och på ett kunskapsmässigt plan.

Self-efficacy handlar tills slut om känslan av att kunna bemästra en situation. I vårt fall kan det tyckas att en del av respondenterna känner sig osäkra kring anskaffandet av viss information. Klas, Moa, Lisa och Lars är de som tydligast visar missnöje med att de inte har tillgång till Internet när de vill. Moa visar också en viss tvekan inför om hon verkligen skulle klara av att använda Internet: ”det verkar kanske lite svårt med Internet”. Som vi tidigare nämnt nämner flera att de vill att personal ska följa med till biblioteket när de ska låna något, de känner inte att de själva bemästrar den situationen. Moa och Anna går nästan bara med personal till biblioteket och Lars går inte dit så ofta längre sen han flyttat till en så kallad satellitlägenhet. När han tidigare bodde på ett gruppboende gick han med personalen där. Några uttrycker också osäkerhet kring hur man hittar det man letar efter på biblioteket. Moa vet till exempel inte att det finns datorer på biblioteket som man kan låna om man vill använda Internet. Anna tycker att biblioteket är ”så stort” och ”att det är svårt att hitta sånt jag kan gilla och så”. Lars berättar att han tidigare har haft tillgång till Internet och då kunnat beställa mat över Internet själv, handlingslistan skrev han dock tillsammans med personal. Nu när han inte längre får ha Internet, hans gode man och föräldrar är emot det, kan han inte längre beställa mat som var en situation som han bemästrade väl tidigare.

7.6 Bibliotekets roll i informationsanskaffningen

För att tydliggöra bibliotekets roll i informationsanskaffningen för våra informanter har vi valt att använda oss av Michael Buckland lista över barriärer som han anser att användaren kan stöta på i jakten på information. Han menar vidare att sådana barriärer måste övervinnas för att biblioteket skall vara tillgängligt för användarna.

Den första barriär Buckland beskriver är identifiering av information, en tvåstegsprocess där första steget är att bestämma var man ska leta information och det andra steget är att identifiera rätt informationskälla. Anna säger att biblioteket är ”så stort”, att de är ”väldigt mycket böcker” och ”att det är svårt att hitta sånt jag kan gilla och så” och det verkar hindra henne från att hitta det hon vill låna ibland. Några av respondenterna tar hjälp av bibliotekarierna för att hitta det de är ute efter och var det finns på biblioteket. Anna ber dock aldrig om hjälp utan tar med egen personal eller någon hon känner för att få hjälp att hitta.

Med den andra barriären, fysisk tillgänglighet, menar Buckland att användaren är ute efter en viss informationskälla, exempelvis en bok, som visar sig vara utlånad och att det då är av värde att veta hur man finner en likvärdig informationskälla. Det är bara Klas som vittnar om

att han brukar be bibliotekspersonal att beställa hem information, oftast böcker och skivor, som han inte hittar på biblioteket.

En annan av de barriärer som Buckland beskriver är *priset för användaren* och det innefattar inte bara själva den eventuella ekonomiska kostnaden utan kan även vara tid, ansträngning och obehag. Moa berättar att hon halkat i trappan upp till biblioteket och att hon helst vill ta hissen dit nu. Det tyder på att det kan vara ansträngande att ta sig till biblioteket om det känns jobbigt på ett fysiskt plan. Anna berättar också att hon tycker att bibliotekets trappor är jobbiga. Tidigare, när hon bodde hemma, brukade de också åka bil till biblioteket. Nu är hon tvungen att gå dit och de uppfattar hon som ”jobbigare”. Lisa nämner att hennes bibliotek tar ut en avgift på 30 kronor för att få låna dator med Internet och hon har inte råd att betala, vilket innebär ett hinder i informationsanskaffningen. Ovan beskrivs hur Klas känner att han inte vill använda bibliotekens datorer för att han uppfattar det som att han inte kan skriva ”hemliga” saker ifred. Han säger att man inte vet om ”någon står bakom ryggen och tittar då”. Både Klas och Lisa nämner bibliotekens öppettider som ett visst problem. Klas skulle vilja att de hade öppet på söndagar och Lisa tycker att de stänger för tidigt. Hon brukar inte hinna dit ibland. Det verkar som att bibliotekets öppettider kan uppfattas som en barriär.

En annan av Bucklands barriärer är andra kostnader för förmedlaren, i det här fallet biblioteket. Det är inget som direkt har berörts i vår undersökning eftersom vi har valt att inte intervjua bibliotekspersonal utan enbart fokuserat på den berörda användargruppen. Dock kan vi se att några av respondenterna, bland annat Klas, anser att biblioteket skulle vara öppet även på söndagar eller längre på kvällarna. Klas säger att han skulle gå mer ofta till biblioteket om de hade öppet på söndagar då han är ledig. Om biblioteket är stängt då av kostnadsskäl eller andra anledningar är svårt att svara på men vore det så skulle det innebära en barriär för en del av våra respondenter.

Med förståelse av källan menar Buckland användarens förmåga att tillgodogöra sig innehållet i informationskällan. Här märkte vi att ingen av respondenterna verkar ha använt sig av bibliotekens sökdatorer där man söker information på egen hand. Moa och Lars uttrycker båda att det verkar svårt och några vet inte ens om att det finns sådana sökdatorer. Vi tolkar det som att det kan vara svårt att veta hur man söker på sådana datorer om man inte vet att de finns och om man inte vet hur de fungerar.

8. Diskussion och slutsatser

I följande kapitel vill vi försöka återknyta till syftet med uppsatsen samt försöka besvara de frågeställningar vi presenterade i kapitel 1. Vi vill också diskutera kring val av teori och metod och hur dessa fungerat i vår undersökning. I ett avsnitt vill vi också diskutera hur resultatet för vår uppsats skulle kunna ge praktisk tillämpning både på gruppboenden och på bibliotek. Till sist vill vi också ge förslag på vidare forskning inom det valda ämnet.

8.1 Diskussion av undersökningens resultat

Syftet med vår uppsats var att försöka åstadkomma en ökad förståelse för personer med lindrig utvecklingsstörnings informationsvanor samt vilken roll biblioteket eventuellt spelar i deras anskaffning av information. För att undersöka detta syfte har vi arbetat med följande tre frågeställningar:

- Hur kan de unga lindrigt utvecklingsstördas informationsvanor se ut? Hur anskaffar de information i vardagen?
- Vilka eventuella barriärer upplever de i sin informationsanskaffning?
- Hur ser de på biblioteken som förmedlare av information?

Den första frågan gäller de informationsvanor som de unga lindrigt utvecklingsstörda har i vardagen och hur de skaffar information. Vi följde vårt intervjuunderlag för att ta reda på detta men lät också respondenterna själva visa i sina hem, utan att vi styrde nämnvärt, vilka informationskällor som de använder i vardagen. Utifrån Wilsons idéer om olika tillvägagångssätt vid informationssökning kunde vi se att de flesta av våra respondenter kunde sägas ägna sig åt det som han kallar för passiv uppmärksamhet. Många lyssnar på musik, ser på film både hemma och på bio. Även aktiv sökning fann vi exempel på eftersom många, trots brist på Internetuppkoppling, använde olika sökmotorer på Internet och även höll kontakt med vänner genom mejl och Facebook. Då användes personalens eller familj och vänners datorer. Någon använde också datorer på biblioteket ibland. Även TV-bilagan var det många som köpte för att kunna hålla reda på TV-tablån för veckan. Att ta gratistidningar som *Metro* och *Stockholm City* var det många som gjorde i princip varje dag och även *Aftonbladet* var det en del som köpte ibland. Många brukade alltså använda sig av Internet hemma hos andra, till exempel föräldrar och vänner, men ingen hade egen Internet-uppkoppling i det egna hemmet. Det betyder att de oftast inte är ensamma då utan måste utträta sina ärenden på Internet under uppsikt av andra. Ett flertal underströk under intervjuerna hur gärna de skulle vilja ha tillgång till Internet i hemmet för att på egen hand kunna till exempel mejla, använda Facebook, söka information om favoritmusik och filmer. De flesta gick till biblioteket ibland, vissa mer regelbundet än andra. Att låna böcker, film och musik var det främsta skälen att gå dit.

Den största behållningen av vår undersökning fann vi med stöd i Wilsons och Buckland idéer om barriärer i informationsanskaffningen. Vi kom bland annat fram till följande i vår analys. Flertalet av de utvecklingsstörda vi intervjuade tycktes vara beroende av andra personer för att få tillgång till information och visade under intervjuerna missnöje med detta i många fall, även om det i en del andra fall också sågs som något positivt att få stöd och hjälp. Wilson kallar det för interpersonella eller roll-relaterade barriärer. Framförallt framhölls personalen på de olika boendena viktig i detta fall dels för att de ofta inte hade tid att hjälpa till i informationsanskaffningen och dels för att de hade åsikter om att vissa av våra respondenter inte får skaffa till exempel Internet och annan information som nya böcker och skivor. Även

föräldrar och andra släktingar har i vissa fall förbjudit införskaffning av Internet även fast den utvecklingsstörde verkligen velat införskaffa det för att kunna till exempel söka viktig information, använda mejl, Facebook och beställa färdtjänstresor eller mat på egen hand istället för att be om hjälp. Lisa sa uttryckligen, som titeln på vår uppsats visar, att hon och hennes pojkvän inte får skaffa Internet och vi uppfattade som att det i flera fall var just personal och föräldrar som inte tyckte att Internet skulle införskaffas, dels därför att det finns en rädsla för att respondenterna skulle hamna på ”fel” slags sidor och dels för att det är för dyrt.

Flera av respondenterna visar också frustration över sin ekonomiska situation. De har ofta begränsat med pengar och kan inte köpa skivor, filmer, tidningar och så vidare så ofta som de vill. Även kostnaden för Internetuppkoppling verkar vara ett problem. Brist på tid tillsammans med personal var en annan barriär som flera vittnade om.

Vi ser att flera av våra respondenter inte alltid får tillgång till den information de är ute efter, vare sig det gäller samhällelig information eller ren nöjesinformation. I flera fall, som vi visat med barriärerna ovan, är det alltså andra personer i deras nära omgivning, gode män, föräldrar och personal, som sätter stopp för till exempel Internetanskaffning med skäl som att det är ”för farligt” eller att man kan ”hamna jävligt fel”. Som vi skrev i kapitel 2 så är alla personer med utvecklingsstörning myndiga och har rätt att bestämma över sina egna liv även om de har god man eller förvaltare. Vi uppfattar det som att våra respondenter i många fall berövas rätten att själva bestämma över om de till exempel ska få skaffa Internetuppkoppling eller köpa annan information och att det inkräktar på deras integritet. Visst kan det till viss del bero på att den ekonomiska situationen ofta är svårare (2001:56) men i vissa fall verkar det som att det är omgivningens syn på vad som passar eller omgivningens tid att ge stöd i informationsletandet som får styra snarare än kostnadsfrågan. Det är i alla fall en uppfattning som vi har fått under intervjuerna. För att till exempel hamna ”fel” på Internet kan väl även vi normalbegåvade (eller normalstörda som vissa säger) göra?

Vi vill dock påpeka igen att även om andra personer, exempelvis föräldrar och personal, upplevdes som barriärer i många fall så var det också tvärtom många gånger. Respondenterna visade också stor uppskattning av det stöd de får i vardagen av personer i sin närmaste omgivning. Så bilden av föräldrar och personal som enbart barriärer är felaktig men eftersom den är viktig för vår uppsats är det mest den bilden som har synts i uppsatsen. Viktigt att påpeka är också att respondenterna befinner sig i en kontext där de alla är beroende av att andra människor ger dem mer eller mindre stöd och hjälp i vardagen. Även om det är så tycker vi att det måste finnas utrymme för att kritisera det stöd man får, vilket vi har gett exempel på i vår uppsats.

Som vi visat tidigare i uppsatsen finns det flera rapporter som visar att gruppen funktionshindrade, dit utvecklingsstörda hör, i större utsträckning har sämre levnadsförhållanden än den övriga befolkningen och även den så kallade politiska fattigdomen (förmågan att bevaka och hävda sina rättigheter) är vanligare bland personer med funktionshinder (SOU 2001:56). I bakgrundskapitlet beskrev vi också normaliseringsprincipen som betyder att utvecklingsstörda ska ha en så normal livssituation som möjligt och att de ska få möjlighet att delta i det normala samhället utifrån sina egna förutsättningar och även att de ska få bestämma över sin tillvaro och bli bemötta med respekt (Tideman 2000, s 51-53). Integrering är en följd av normaliseringsprincipen och där ingår bland annat samhällelig integrering (Tössebro 2004, s. 42). För att kunna bevaka sina rättigheter och kunna ta del av samhällelig information är det självklart viktigt att få tillgång till viktig information så som till exempel nyhetstidningar, broschyrer och det som Internet

kan erbjuda. I kapitel två berättade vi bland annat om att Lättläst-tjänsten ger ut skrifter som heter "Så här tycker vi" där de olika partierna i riksdagen beskriver hur de arbetar. Det är inte alltid lätt att finna sådan information på egen hand. I vissa fall kanske man inte ens vet om att sådan lättförståelig information finns och finns detta inte tillgängligt blir det svårt att till exempel delta i politiska val eller bara att hänga med i det som händer i omvärlden just nu och även att ta beslut gällande sin egen tillvaro. Även om andra personer ofta uppfattades som barriärer eller hinder för att få tillgång till information så får man inte heller glömma att andra människor kan vara viktiga för att faktiskt få ta del av viss information.

Annan, mer personrelaterad och nöjesbaserad, information tycker vi också är viktig för individen för att kunna skapa sig egna intressen och sammanhang. Det kan vara skivor, böcker, filmer och sajter på nätet så som Facebook och mejlkonton.

Charlotte Mannerfeldt har i sin studie visat att personalens kunskap kring lättläst på gruppboenden gör det möjligt för utvecklingsstörda att ta del av olika slags litteratur och även dagstidningar och annan information (2001). Rapporten "Bibliotekets särskilda tjänster" visar också att det finns en markant skillnad mellan de gruppboenden som har läsombud och de som inte har det. Gruppboenden med läsombud har oftare en mer positiv inställning till läsning och kultur (1999). Som vi påpekat i analysdelen så fanns det inte, enligt våra respondenter, några läsombud på de olika boendena vi besökte som kan se till att viktig information finns och kontinuerligt uppdateras. Det kan innebära att viss information inte finns tillgänglig på ett lätt sätt så som det krävs för en lyckad informationssökning.

Enligt Wilsons modell och risk/reward theory fann vi också ett flertal så kallade risker i den informationsanskaffning som pågick under vardagen. Med self-efficacy menar Wilson känslan av att kunna bemästra en situation. Fyra av våra sex respondenter visade missnöje med att inte få egen tillgång till Internet och de andra visade en osäkerhet kring att de överhuvudtaget skulle kunna lära sig att använda Internet. Vi uppfattar det som att flera av respondenterna skulle vilja få tillgång till mer information vilket skulle göra att de kunde bemästra olika situationer på egen hand, som till exempel att beställa mat eller färdtjänstresor över nätet, mejla, läsa nyheter och inte behöva be om hjälp varenda gång de söker information.

För att svara på den sista frågan, hur de ser på biblioteken som förmedlare av information, tog vi, förutom Wilsons modell och våra intervjufrågor, stöd i Michael Bucklands barriärer för att få tillgång till biblioteksservice.

Många av respondenterna besökte biblioteket ibland, antingen på egen hand eller tillsammans med personal. Flertalet berättade att de oftare gick till biblioteket när de fortfarande gick i skolan, tillsammans med de andra eleverna och lärarna. Sen de flyttade till gruppboende har mycket annat dykt upp, så som särskilda tvätt- och städdagar vilket verkar vara en faktor till att det blir färre biblioteksbesök. Andra anledningar till att inte gå till biblioteket var att personal inte hade tid att följa med, att det var för långt till biblioteket, dåliga öppettider och att trapporna till biblioteket var för jobbiga att bemästra själv. Lättlästhylor som är speciellt riktade till bland annat gruppen utvecklingsstörda var det bara några som nyttjade, några hade inte ens hört talas om dem fast de varit på biblioteket flera gånger. Endast några få brukade be om hjälp av bibliotekspersonal om de inte hittade det de sökte, vi uppfattade det som att många såg på just bibliotekspersonal som ganska anonyma och att egen personal var viktigare att ta med vid biblioteksbesök.

Vi vill också understryka att ingen av respondenterna har använt sig av bibliotekens egna sök datorer för att finna det som de vill låna. Två av respondenterna svarade till exempel att

det verkade vara för svårt. Några andra visste inte ens om att det fanns sådana datorer. Vad detta beror på är svårt att svara på och vi vill inte dra några förhastade slutsatser om att dessa sökdatorer skulle vara för svårhanterliga för personer med utvecklingsstörning eller att biblioteken misslyckats med att visa att det finns för alla olika grupper i samhället. Vi fann det ändå så pass intressant så att vi vill nämna det här.

Innan vi påbörjade uppsatsen hade vi en del föreställningar kring att lindrigt utvecklingsstörda inte hade tillgång till Internet i lika stor utsträckning som den övriga befolkningen, men att det kanske inte var något stort problem därför att gruppen ifråga kanske kunde ”klara sig utan” eller inte var särskilt intresserade. Vår undersökning bekräftade att våra respondenter inte hade tillgång till Internet, framförallt inte i sina hem, i lika stor utsträckning. Däremot verkade det finnas ett större intresse för att få Internetuppkoppling till det egna hemmet än vad vi trodde och många var mycket intresserade av olika användningsområden på Internet, bland annat matinköp, beställning av egna färdtjänster, mejlanvändning, inköp av skivor och filmer och allmänna Google-sökningar. Genom Wilson och Bucklands teorier om barriärer för tillgång till information kunde vi främst se föräldrar och personals åsikter och bestämmande som ett hinder för de utvecklingsstördas vilja att skaffa dator och Internetuppkoppling. Syftet med vår uppsats var bland annat att åstadkomma en förståelse för personer med lindrig utvecklingsstörnings informationsvanor och vi tycker oss framförallt se att våra respondenter, precis som den övriga befolkningen, vill ha tillgång till Internet för att uträtta olika ärenden men också för att söka information för sitt eget nöjes skull. Vi vill såklart inte dra några förhastade slutsatser här men föreslår ändå under praktiska tillämpningar och förslag till vidare forskning hur vårt resultat skulle kunna utmynna i något positivt för den berörda gruppen.

8.2 Val av teori och metod

Vi anser att vår teoretiska utgångspunkt fungerat relativt väl framförallt ifråga om barriärer i informationsansaffningen, där var både Wilsons och Bucklands idéer mycket användbara, även om vi i efterhand insåg att vi möjligtvis hade kunnat fråga ännu mer om biblioteksanvändning för att få ut mer av Bucklands barriärer. Första frågeställningen besvarades snarare med hjälp av våra egna frågor i intervjuunderlaget än med stöd av teorin, även om Wilsons tankar om informationssökningsbeteende också var till hjälp.

Vi tycker att vi lyckades få ihop en intressant sammansättning av respondenter och kan så här i efterhand kanske fundera över om en eller två till hade gjort uppsatsen ännu mer intressant, men det är såklart lätt att vara efterklok. Intervjumaterialet var ändå så pass stort att det utmynnade i en, i vårt tycke, intressant analys och sedan en givande diskussion.

Semistrukturerade intervjuer fungerade bra då den metoden är mer flexibel och tillåtande inför möjligheten att nya infallsvinklar kan dyka upp under intervjutillfället utifrån vad respondenterna har att säga kring de olika frågorna. Det kändes bra att det blev mer av en konversation mellan oss och respondenterna. Eftersom flera av respondenterna själva valde att prata om Internetanvändning så valde vi att följa det spåret, vilket kanske blev mer och mer tydligt eftersom intervjuerna fortlöpte. Frågan kring biblioteksanvändningen fick möjligtvis stå tillbaka lite eftersom en del respondenter inte ”höll kvar” vid att prata om bibliotek under intervjuerna och vi ville inte ”styra tillbaka” för mycket.

Att genomföra intervjuerna i hemmiljö tyckte vi i de flesta fall kändes mycket lyckat eftersom respondenterna då till att börja med kunde visa sina hem, de informationskanaler som fanns

däri och dessutom verkade de flesta känna sig trygga på hemmaplan. Det blev naturligt att fråga om olika informationskällor när vi tillsammans med respondenten kunde gå runt och titta i till exempel bokhyllor och CD-ställ. Även tidningar låg framme och andra informationskällor, vilket gjorde det lätt och tydligt att ha utgångspunkter i frågorna.

Ett begrepp för att bedöma studiens trovärdighet är enligt Bryman ”pålitlighet” och innebär att forskarna ska anta ett granskande synsätt där de redogör för alla faser i forskningsprocessen (2001, s. 260). Vi tyckte att det var en fördel att vi var två personer med helt olika förförståelse om utvecklingsstörda. Vi har försökt vara så tydliga och reflektiva som möjligt under hela processen för att försöka undvika att våra egna värderingar ska synas under intervjuerna och i analys och diskussion.

Inte heller fann vi några speciella problem med att intervjua lindrigt utvecklingsstörda. Kanske kan det bero på att en av oss jobbat länge med den berörda gruppen på ett gruppboende och vet hur man kan vara tydlig i tal och kroppsspråk eller så har man tidigare helt enkelt ibland underskattat att dessa personer skulle kunna besvara frågor om sitt eget liv. Hur det än är med den saken så tror vi att det, som vi skrev i metodkapitlet, kan uppstå problem med respondenter vare sig de har en utvecklingsstörning eller inte.

8.3 Praktiska tillämpningar

Vi hoppas att vår uppsats kan ge upphov till att boenden för utvecklingsstörda tittar över möjligheter att personal utbildar sig till läsombud samt att personal får ta del av LSS-lagen som faktiskt understryker att de som berörs av lagen ska ha tillgång till samhällelig information och annan information av vikt (LSS § 15).

Vi tänker också att biblioteken kan inspireras att bjuda in gruppboenden till särskilda sammankomster där de förutom att erbjuda en visning av bibliotekets samlingar även till exempel visar att det finns datorer med Internetuppkoppling som oftast går att boka och hur sökdatorerna fungerar. Vi tror att det finns flera i gruppen lindrigt utvecklingsstörda som skulle kunna ha nytta av sådan kunskap.

Slutligen hoppas vi att Internet ska bli något mer självklart även för gruppen lindrigt utvecklingsstörda eftersom vi tycker oss se att de precis som den övriga befolkningen vill kunna använda sig av till exempel mejl, Facebook och andra Internettjänster.

8.4 Förslag till vidare forskning

Det finns idag i stort sett ingen forskning om utvecklingsstörda, Internetanvändande och andra informationsvanor. Vi hoppas att vår uppsats kan inspirera andra att forska vidare på ämnet.

Konsekvensen av att genomföra kvalitativa intervjuer är att det är svårt att dra precisa slutsatser utifrån de respondenternas svar. Till exempel svarade flera av våra respondenter att de inte har tillgång till Internet men att de gärna skulle vilja ha det. Det skulle vara lätt att generalisera och helt dra slutsatsen att gruppen lindrigt utvecklingsstörda inte har tillgång till Internet i samma utsträckning som den övriga befolkningen. Det kan vi inte göra. För att kunna undersöka vidare hur det faktiskt står till med Internetanvändandet samt Internettillgången hos den utvalda gruppen skulle vi föreslå att det i en vidare undersökning utformades enkäter kring dessa frågor som ett större antal personer med lindrig

utvecklingsstörning skulle svara på. Till vår kvalitativa forskning skulle det alltså passa med ett kvantitativt inslag för att understryka vissa poänger. På så sätt kunde det ges en tydligare bild om hur det verkligen ser ut för gruppen i fråga när det gäller tillgång till datorer och Internet samt hur biblioteken skulle kunna spela en större roll i deras informationsanskaffning. Vi skulle också tycka det var intressant att finna forskning kring hur utvecklingsstördas egenbestämmande faktiskt kan gynnas av till exempel Internet. Som vi sett i vår uppsats finns det till exempel möjlighet att beställa mat och färdtjänstresor över nätet. Vad finns det för andra tjänster på Internet som skulle kunna göra att utvecklingsstörda kunde bli ännu mer självständiga i sitt vardagliga liv? Finns det t o m utrymme för att fler sådana tjänster skulle utvecklas för just den berörda gruppen? Vilka behov finns?

9. Sammanfattning

Vi har i vår uppsats velat visa en större förståelse för unga lindrigt utvecklingsstörda vardagliga informationsvanor och i första kapitlet formulerade vi tre frågeställningar för att uppfylla syftet:

- Hur kan de unga lindrigt utvecklingsstördas informationsvanor se ut? Hur anskaffar de information i vardagen?
- Vilka eventuella barriärer upplever de i sin informationsanskaffning?
- Hur ser de på biblioteken som förmedlare av information?

Vi har dels försökt ge en historisk bakgrund till de lindrigt utvecklingsstördas situation i Sverige och dels försökt visa hur det ser ut idag. Bibliotekens roll och läsombudens verksamhet belystes också. Vi har redovisat för en del annan relevant forskning i kapitel tre men vi hittade ingen direkt undersökning där utvecklingsstörda själva har fått komma till tals kring vårt ämnesområde. Ofta är de personal inom handikappomsorgen eller bibliotekspersonal som tillfrågas kring hur utvecklingsstörda uppfattar bibliotek och hur deras eventuella läsvanor ser ut. Vi hoppas kunna bredda den bilden genom att intervjua representanter för gruppen i fråga.

Den teoretiska utgångspunkten finner vi dels i Tom D. Wilsons teorier kring informationsbehov och informationsökning, men även hos Michael Buckland och hans identifiering av sex barriärer för att få tillgång till biblioteksservice.

Vi använde oss av en kvalitativ undersökning i form av en semistrukturerad intervjuguide för att inte bara få svar på våra frågor utan även orsaken till svaren.

Vi har i vår uppsats valt att utföra sex stycken intervjuer som varade mellan 30-60 minuter. Vi ansåg att det räckte som analysunderlag. Resultaten av intervjuerna presenteras i kapitel sex och vi har valt att så utförligt som möjligt redovisa för varje persons utsaga för att få så tydlig bild som möjligt av respondenterna och deras informationsvanor.

Analysen har vi försökt strukturera utifrån syftet och de tre frågeställningar vi ställde i början och genom att följa de olika stegen i Wilsons modell. Även Bucklands barriärer var lämpliga för vår undersökning då vi även ville ha med bibliotekens roll i informationsanskaffningen.

I diskussionskapitlet reflekterar vi över våra resultat och försöker även belysa de eventuella brister vi upptäckt under arbetets gång. De flesta av respondenterna uttrycker ett intresse för Internet och några av dem använder regelbundet mejl, Facebook och andra tjänster. Anmärkningsvärt är att ingen av tillfrågade har egen dator med tillgång till Internet i det egna hemmet. De använder istället Internet i personalrummet på boenden, i skolan och på jobbet. Ofta är de då inte ensamma utan måste uträta sina ärenden på Internet under uppsikt av andra. Flera av de tillfrågade uttryckte en tydlig vilja om att få en egen dator med Internetuppkoppling eller åtminstone större tillgång till Internet än vad de nu hade. Genom Wilson och Bucklands teorier om barriärer för tillgång till information kunde vi främst se föräldrar och personals åsikter och bestämmande som ett hinder för de utvecklingsstördas vilja att skaffa dator och Internetuppkoppling. Dålig ekonomi var en annan tydlig barriär i informationsanskaffningen.

I vår uppsats har vi kommit fram till att många av våra respondenter besöker biblioteket och använder sig av det utbud som finns där i ganska så stor utsträckning. En del barriärer uppstår ändå. En del tyckte att det var svårt att ta sig till biblioteket av olika anledningar och en

ekonomisk aspekt blev också tydlig då vissa bibliotek verkar ta ut en avgift för att få tillgång till deras besöksdatorer med Internetuppkoppling. Även öppettider ansågs vara ett hinder för biblioteksbesök. Ett annat hinder kunde vara om personal inte hade tid att följa med till biblioteket och att gå dit själv inte kändes som ett bra alternativ.

Vi fick inte så mycket svar på hur personal på bibliotek egentligen bemöter utvecklingsstörda. På det hela stora verkar våra respondenter uppfatta bibliotekspersonalen som hjälpsam om man frågar dem men annars rätt så anonyma.

Anmärkningsvärt är också det faktum att ingen av de tillfrågade verkar ha varit i kontakt med någon personal som också varit läsombud trots att alla bor på olika slags gruppboenden eller är i annan kontakt med personal i princip dagligen. Många av de rapporter som undersökt läsombudsverksamheten som vi har läst under arbetets gång hävdar att just läsombud är något som ökat under de senaste åren. Varför det inte verkar finnas några läsombud på de boenden vi har besökt är såklart svårt att svara på, men det verkar som att det mer regelbundet borde ske läsombudsutbildningar och uppdatering av läsombudsrollen på boenden för att en sådan verksamhet ska bli långvarig. Därför skulle vi vilja se mer ny forskning kring detta.

Källförteckning

Otryckta källor

I författarnas ägo:

Intervju med Klas hösten 2009

Intervju med Moa hösten 2009

Intervju med Anna hösten 2009

Intervju med Lisa våren 2010

Intervju med Karl våren 2010

Intervju med Lars våren 2010

Tryckta och elektroniska källor

Backman, Jarl (1998) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur

Bakk, Ann & Grunewald, Karl (2004). *Omsorgsboken: En bok om människor med begåvningsmässiga funktionshinder*. 4.uppl. Stockholm: Lieber.

Bibliotekens särskilda tjänster: kartläggning och analys av biblioteksservice till äldre och funktionshindrade (1999). Stockholm: Statens kulturråd. (Rapport från Statens kulturråd, 1999:2).

Bibliotekslagen. SFS 1996:1596 (1996).

Bryman, Alan (2001). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Buckland, Michael (1991). *Information and information systems*. Westport: Praeger.

Case, Donald O (2002). *Looking for information: a study of research on information seeking, needs, and behavior*. San Diego, Calif.: Academic Press.

Esaiasson, Karin (2008). "Lättläst väcker starka känslor – en studie av bibliotekspersonals inställning till den lättlästa litteraturen och dess användare utifrån Pierre Bourdieus kultursociologiska teorier". Borås. Högskolan i Borås, Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap (BHS) (Magisteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskap) <http://bada.hb.se/bitstream/2320/3969/1/08-84.pdf>

Färm, Kerstin (1991). *Lättläst! Lättyssnat! Lättittat! Lättåtkomligt! del 1*. Linköping: Linköping Universitetet. (Arbetsrapporter från Tema K 1991:8).

Färm, Kerstin (1995a). "Det växer och gror - om ll-läsningens möjligheter att slå rot i gruppobostadskulturen: en undersökning av nio gruppobostadsmiljöer och huruvida de stimulerar till läslust och läsning av LL-böcker." Ingår i Johannesson, Lena & Qvarsell, Birgitta, red., *Den olydiga boken: Om lättläst-bokens kommunikativa rum*. Linköping: Universitetet, Tema Kommunikation. (SIC 37, 1995). S.107-196.

Färm, Kerstin (1995b). "Minivärlden." Uppväxtmiljöns sociala, emotionella och kognitiva betydelse för inställningen till läsning och böcker. Olika perspektiv på annorlunda liv. Ingår i Johannesson, Lena & Qvarsell, Birgitta, red., *Den olydiga boken: Om lättläst-bokens kommunikativa rum*. Linköping: Universitetet, Tema Kommunikation.(SIC 37, 1995). S.83-106.

Färm, Kerstin (1999). "*Socialt problem" eller "Som andra och i gemenskap med andra" föreställningar om människor med utvecklingsstörning*. Linköping: Institutionen för Tema. (Linköping studies in arts and science: 201)

Funktionshindrades tillgång till kultur: kartläggning och handlingsprogram (1998).Stockholm: Statens kulturråd. (Rapport från Statens kulturråd, 1998:3).

Gotthard, L-E. (2002). *Utvecklingsstörning och andra funktionshinder*.Stockholm: Bonnier Utbildning AB.

Grunewald, Karl; Leczinsky, Carl (2005). Handikapplagen : LSS och annan närliggande lagstiftning. Stockholm: Norstedts juridik.

Hektor, Anders (2001). *What's the use? Internet and Information Behaviour in Everyday Life*. Linköping: Linköping University, Tema. 2001. (Linköping studies in arts and science, 240).

Höynä, Ulla-Karin (2003). Tillgängligt bibliotek – inte självklart för alla. *DIK forum*,nr13, s.14-15.

Jilsén, Karin Johansson, Christel (2004). *En bok kan berika livet om man får ta del av den: En intervjustudie med bibliotekarierna och läsombud om utvecklingsstörda och läsning*. Borås. Högskolan i Borås, Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap (BHS) (Magisteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskap)<http://dspace.bib.hb.se:8080/dspace/bitstream/2320/1045/1/04-07.pdf>

Krahner, Annette (2001). *Förbättrad biblioteksservice för personer med utvecklingsstörning i Kalmar län 1996-1998*. Delprojekt i Läsning och livskvalitet. <http://www.llstiftelsen.se>

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lagen om stöd och service till vissa grupper med funktionsnedsättning: SFS 1993:387 (1993).

Larsson, Jan & Hasselqvist, Ulla (1995). *Är du inte riktigt klok? : om utvecklingsstörda människor och omsorgernas historia*. Göteborg: Göteborgs omsorgsenhet.

Lemhagen, Camilla (2001). "*Allas bibliotek kallar vi vår vision*": *Folkbibliotekensservice till utvecklingsstörda*. Uppsala: Universitetet, Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier. (Magisteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskap, 2001:103). <http://www.abm.uu.se/uppsats/uppsats.asp>

Lövgren, Anette (1997). *Projekt läsombud. Omsorgspersonalens roll i förändring*. Örebro. Högskolan i Örebro, Institutionen för vårdvetenskap och omsorg. (C-uppsats inom Social omsorg, 1997) <http://www.llstiftelsen.se/lasombud/download/lovgren.pdf>

Mannerfelt, Charlotte (2001). *Läsa lättläst i gruppboheter: i spåren av ett projekt*. Stockholm: Socialtjänstförvaltningen, Forsknings- och utvecklingsenheten. (FoUrapport 2001:3).

- Nirje, Bengt (2003). *Normaliseringsprincipen*. Lund: Studentlitteratur.
- Norberg, Margareta (1991). *Kultur - en del av omsorgen: en modell att plocka valda delar ur*. Eskilstuna: Länsbibliotek.
- Nyberg, Ann-Charlotte (1991). *Lättläst (LL) Litteratur: "Rätten" till en demokratisk rättighet: En studie kring uppfattningar av litteratur för handikappade och/eller kulturellt eftersatta*. Linköping: Universitetet, Tema Kommunikation. (Arbetsrapport 1991:7).
- Riksförbundet FUB. 2007. Om utvecklingsstörning. Hämtad 2010-05-03 från FUB: <http://www.fub.se/fakta/>
- Ringsby-Jansson, Bibbi (2002). *Vardagslivets arenor : om människor med utvecklingsstörning, deras vardag*. Göteborg Göteborgs univ., Institutionen för socialt arbete
- Rosenström, Lotta (2001). *Projekt läsning och livskvalitet – sammanfattande slutrapport 1996-1999*. <http://www.llstiftelsen.se>
- Standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet* (1995). Stockholm: Utrikesdep. Socialdep.
- SOU 2001:56, *Funktionshinder och välfärd*
- Socialstyrelsen (2002): *Vårdens värde - vad får vi för pengarna i vård och omsorg?*
www.sos.se
- Tideman, Magnus (2000) *Perspektiv på funktionshinder och handikapp*. Lund: Studentlitteratur.
- Tideman, Magnus (2000). *Normalisering och kategorisering: om handikappideologi och välfärdspolitik i teori och praktik för personer med utvecklingsstörning*. Diss. Göteborg : Univ.
- Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Tössebro, Jan (2004). *Integrering och inkludering*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2002): *Etikregler för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.
www.vr.se
- Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Wilson, T.D 'On user studies and information needs' *Journal of documentation* Nr 1 Vol. 37(1981) s.3-15
- Wilson, T.D (1997). Information behavior: an interdisciplinary perspective. *Information processing & management*, vol. 33, no. 4, s. 551-572.
- Zetterlund, Karin (1998). Uppsökande verksamhet under luppen. *DIK Forum*, nr 8, s.4-6.

Intervjuguide

Om personen

Namn, ålder, boende, ort

Hur ser en vanlig dag ut för dig? (arbete? daglig sysselsättning? Skola?)

Vad har du för intressen, vad gör du när du är ledig på kvällar och helger?

Medieanvändning. (Läser du böcker? Vilka? Tidningar? Musik? Film? Dans? Vad ser du på TV? Använder du Internet? Har du Internet hemma? Vad söker du på Internet? Vilka sidor använder du mest etc.)

Övrig kultur. Museum, bio, teater, konstutställningar?

Om du vill ha reda på någonting (om t ex en bok du skulle vilja läsa, en skiva du vill lyssna på eller ett recept), vart vänder du dig då? Hur får du tag i det du söker? (ex. personal, kompisar, familj, bibliotek, internet, affär. Köpa eller låna?)

Vad kan vara svårt att hitta? Varför?

Finns det något nytt som du skulle vilja lära dig? Vad skulle du behöva veta för att göra det? Svårigheter?

Brukar du vara på biblioteket ibland? Hur ofta ungefär?(Om nej, varför inte? Någon speciell anledning?) Har du lånekort?

Kan du berätta vad du gör på biblioteket (om svar ja på förra frågan)?

Är det något på biblioteket som du saknar? Vad skulle du vilja kunna göra på biblioteket?

Vet du om att man kan låna t ex musik, sagoband, VHS och DVD? (om de inte nämnt de själva) Vet du om att man kan boka datorer på biblioteket och t ex använda Internet?

Vet du var LL-böcker (lättläst) och äppelhyllor är för något och var de finns på biblioteket? (om de inte nämnt de själva)

Har du hört talas om tidningen *8 sidor*? Brukar du läsa den? Finns det/brukar det finnas annan bra information om till exempel politiska val på ditt boende eller någon annanstans i din närhet? På biblioteket?

Brev till respondenterna

Hej!

Vi är två tjejer som ska bli bibliotekarier. Vi gör just nu en undersökning om bibliotek och information.

Vi vill ta reda på vad du tycker om bibliotek och hur du gör för att få information om olika saker du undrar över när du är hemma i din lägenhet.

Det är frivilligt att vara med i undersökningen.
Intervjuerna spelas in på band.

Det är bara vi som får lyssna på banden.
Sedan skriver vi ner intervjun och ändrar namnen.

Uppsatsen som vi sedan skriver kommer att läsas av andra men det är bara vi som vet vilka vi har intervjuat.

Vi kommer att göra intervjun i ditt hem om du tycker att det är okej. Intervjun kommer att ta ungefär en timme, men du bestämmer själv hur länge du orkar.

Om du vill vara med i undersökningen vill vi att du skriver under pappret.

Hoppas du vill vara med i vår undersökning!

Ring om du har några frågor.

Annika Lundström
XXX-XXX XXX

Eva Backlund
XXX-XXX XXX

Jag godkänner att vara med i undersökningen och intervjun.